

Hukuk Fakültesi Dergisi

Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume XXVIII Ekim / October 2024 Sayı / No. 4

ANONİM ŞİRKETLERDE ELEKTRONİK GENEL KURUL TOPLANTISI

ELECTRONIC GENERAL ASSEMBLY OF THE JOINT STOCK
COMPANIES

Gökhan AKTEPE*

ÖZET

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun getirdiği önemli yeniliklerden birisi de anonim şirketlerde elektronik ortamda genel kurul toplantısı düzenlenmesine izin verilmesidir. Kanunun 1527. maddesi ile birlikte kanun koyucu, genel kurul toplantısında fiziken hazır bulunmayan pay sahiplerinin toplantıya elektronik ortamda katılımına yasal bir dayanak oluşturmuştur ve elektronik ortamda katılma, öneride bulunma, görüş açıklama ve oy vermenin, fizikî katılmanın ve oy vermenin bütün hukuki sonuçlarını doğuracağını öngörülmüştür. Çalışma kapsamında bilhassa Covid-19 pandemisinde değerini kanıtlamış olan elektronik genel kurulun avantajları ve dezavantajları değerlendirilmiş, karma ve sanal genel kurul toplantıları olmak üzere türleri izah edilmeye gayret edilmiş, hukukumuzdaki düzenlemeler ele alınmış ve Delaware eyaleti, Almanya ve İsviçre'deki gelişmeler ve düzenlemeler incelenerek benimsenebilecek çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Elektronik genel kurul toplantısı, Sanal genel kurul toplantısı, Karma genel kurul toplantısı, e-GKS, Teknik sorunlar

ABSTRACT

An outstanding amendment introduced by the Turkish Commercial Code no. 6102 is the authorization of holding general assembly electronically in joint stock

* **Arş. Gör.**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı/ANKARA, **E-posta:** gokhan.aktepe@hbv.edu.tr, **ORCID:** 0009-0005-1009-5511, **DOI:** 10.34246/ahbvuhfd.1484998.

• **Atf Şekli / Cite As:** Aktepe G, "Anonim Şirketlerde Elektronik Genel Kurul Toplantısı", *AHBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28 (4), 2024, s.155-194.

• **İntihal / Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

companies. With the article 1527 of the said Code, a legal basis was established for the electronic participation of shareholders who are not physically present at the general assembly with the same legal consequences of physical participation regarding making proposals, expressing opinions and voting. Within the scope of the study, the advantages and disadvantages of the electronic general assembly, which proved its value especially during the Covid-19 pandemic, were evaluated, the types of hybrid and virtual general assembly were tried to be explained. Subsequently, the current situation under Turkish law is explained, the latest developments and regulations in the State of Delaware, Germany and Switzerland are analyzed, and the solutions proposed in these countries for possible disputes that may arise from the operation of the electronic general assembly are evaluated in terms of applicability to the applicable Turkish legislation.

Keywords: *Electronic general assembly, Virtual general assembly, Hybrid general assembly, e-GKS, The technical issues*

EXTENDED ABSTRACT

The repealed Turkish Commercial Code no. 6762 required shareholders to physically attend the general assembly in order for the general assembly to take decisions. However, Turkish Commercial Code no. 6102 now provides shareholders with the opportunity to attend the general assembly electronically. This innovation is essentially justified by the preamble of the Turkish Commercial Code no. 6102, which states that the internet has entered our daily lives at an extraordinary speed and that the law is also affected by this, emphasising that very important provisions regarding the internet and the electronic environment are included.

Article 1527 of the Turkish Commercial Code no. 6102 specifies that participating in the general assembly of joint stock companies electronically, making proposals, expressing opinions and voting shall have all the legal consequences of physical participation and voting. Generally, it is left to the initiative of the joint stock company to organise an electronic general assembly. If they wish to organise an electronic general assembly they must provide the necessary technical infrastructure and requirements and include the provision in the secondary legislation in their articles of association. On the other hand, joint stock companies whose shares are listed on the stock exchange are obliged to implement the electronic participation and voting system for the general assembly. These companies will hold their general assembly electronically through the e-GKS provided by MKK.

Electronic general assembly are divided into two categories: hybrid general assembly and virtual general assembly. While hybrid general assembly are meetings where the shareholders are given the opportunity to choose between physical and electronic participation, virtual general assembly are meetings where the shareholders are allowed to participate entirely in electronic environment. Article 1527 of the Turkish Commercial Code uses the expression “electronic participation”, and it has become

open to discussion whether it is possible to hold a virtual general assembly. We are of the opinion that virtual general assembly cannot be organised without an amendment to the Turkish Commercial Code. Both the explicit provision in the law and the existence of different principles are the reasons for holding virtual general assembly with a separate article.

Within the scope of the study, firstly, the traditional-physical/electronic general assembly distinction is made, the types of electronic general assembly are explained, and the advantages and disadvantages of this assembly type are examined. Subsequently, the current situation under Turkish law is explained, e-GKS is introduced and it is evaluated whether it is possible to organise a virtual general assembly. Then, in addition to Turkish law, Delaware, German and Swiss legal systems were also analysed. Thus, it has been tried to investigate the solution proposals that can be adopted in terms of Turkish law. Finally, in the event of technical problems in the electronic general assembly, the lack of a regulation in Turkish law and the transfer of the existing article in Swiss Law to Turkish law is considered as a solution proposal.

GİRİŞ

Hayatın hemen hemen her alanında ve anında etkisini hissettiğimiz elektronik iletişim araçları, artık gündelik yaşamın bir parçasıdır ve içinde bulunduğumuz çağda bu araçlar olmaksızın anonim şirketlerin genel kurul toplantılarının yapılmasını düşünmek mümkün değildir. Bu değişim, kanun koyucuları reformist hareketlerde bulunmaya sevk etmiştir. 2000’li yılların başından beri dünya genelinde kanun koyucular, anonim şirketlerin genel kurul toplantılarında elektronik iletişim araçlarının kullanımına ilişkin düzenlemeler getirmekte ve dijital çağa bir köprü inşa etmektedir.

Günümüzde elektronik iletişim araçlarındaki çağdaş teknolojik gelişmelerle birlikte anonim şirket genel kurul toplantılarının yapılmasında uygulayıcılara çeşitli imkânların sunulduğu müşahede edilmektedir. Bu imkânları geleneksel-fiziksel genel kurul toplantılarına ilaveten; tüm mekanlara sesli ve görüntülü iletimin olduğu farklı mekânlarda eş zamanlı toplantılarla yapılan fiziksel katılımın olduğu genel kurul toplantıları; fiziksel katılımın olmadığı, katılımın sadece elektronik iletişim araçlarıyla gerçekleştirildiği sanal genel kurul toplantıları; genel kurul toplantısının yapıldığı yerde bulunmayan pay sahiplerinin alternatif olarak katılım hakkını elektronik ortamda kullanmasını sağlayan, fiziksel ve sanal genel kurul toplantılarının kombinasyonu olan karma genel kurul toplantıları; toplantı yerinde fiziksel olarak bulunan pay sahiplerinin oylarını elektronik oylama

cihazları vasıtasıyla kullanabildiği genel kurul toplantıları; elektronik oy kullanma platformları ve elektronik ortamdaki temsil sistemleri (*Proxy*) gibi çeşitlendirmek mümkündür. Bilhassa Covid-19 pandemisiyle birlikte dünya genelinde şirketlerin genel kurul toplantılarında söz konusu imkânlardan faydalandığı ve bu değişime rağbetin arttığı gözlemlenmektedir. Ülkemizde de her geçen gün uygulayıcıların genel kurul toplantılarında elektronik iletişim araçlarının kullanımına ilgisinin artmaktadır. Ticaret Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu istatistiklerde 2013 yılında 406 adet elektronik genel kurul toplantısı gerçekleştirilmişken, bu sayının 2023 yılı itibariyle 579'ya çıktığı görülmektedir¹. Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK)'nin verilerine göre 30 Ekim 2012 – 30 Mayıs 2022 tarihleri arasında e-GKS sisteminin uygulandığı 4.203 genel kurul toplantısı yapılmıştır. Bu toplantılara asaleten veya temsilcisi vasıtasıyla 153.367 kişi e-GKS platformu aracılığıyla katılmış ve haklarını kullanmıştır. Aynı toplantılara fiziki katılım sayısı ise 41.411 kişi olmuştur².

Anonim şirket genel kurul toplantılarında elektronik iletişim araçlarının kullanımındaki dünya genelinde yaşanan bu değişimi, ülkemiz de yakından takip etmiş, bu kapsamda önemli yeni düzenlemeler getirilmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu(TTK)'nun m. 1527 hükmü ile birlikte fiziksel ve sanal genel kurul toplantılarının bir kombinasyonu olan karma genel kurul toplantısı düzenleme imkânı sağlanmış bulunup, fiziken toplanan genel kurul toplantısına eş zamanlı olarak elektronik katılım olanağı tanınmıştır. Yine anılan düzenlemede sermaye şirketlerinde yönetim kurulu ve müdürler kurulunun karma toplantının yanı sıra sanal toplantı yapabilmesinin önü açılmıştır. Ayrıca blokaj sisteminin terk edilerek, tevdi temsilciliğinin getirilmesi de genel kurul toplantılarında elektronik iletişim araçlarından yararlanılmasında bir diğer önemli yeniliktir (TTK m. 429).

I. FİZİKSEL VE ELEKTRONİK GENEL KURUL TOPLANTISI AYRIMI

Anonim şirketlerde geleneksel toplantı formatı, pay sahiplerinin ve temsilcilerinin hazır bulunduğu fiziksel bir toplantıdır. Şirketler hukukundaki doğrudan demokrasinin bir görünümü olarak bu toplantılarda pay sahipleri ve temsilcileri, katılım ve oy haklarını toplantıda fiziken hazır bulunarak

¹ <<https://ticaret.gov.tr/data/6214a18c13b876b4f0182f30/Elektronik%20Genel%20Kurul%20Verileri.pdf>> Erişim Tarihi 14 Nisan 2024.

² <<https://www.mkk.com.tr/kurumsal-yonetim-hizmetleri/e-gks-elektronik-genel-kurul-sistemi>> Erişim Tarihi 14 Nisan 2024.

kullanabilirler. Tartışma, sözlü istişare ve pay sahipleri arasındaki şahsi münasebetler, bu toplantının demokratik temel çekirdeğidir. Yine bu toplantılarda yönetim kurulunun faaliyetleriyle ilgili yüz yüze hesap vermesi, münferit pay sahipleri açısından önemli bir özelliktir. Elektronik iletişim araçları ve teknolojiye gelişmelerle birlikte söz konusu geleneksel-fiziksel toplantılara ilaveten elektronik ortamda genel kurul toplantılarının yapılması ihtimali gündeme gelmiştir. Bu bağlamda geleneksel-fiziksel genel kurul toplantılarını esasen müzakere ve hesap verme açısından sağlanan bir forum olarak nitelendirirsek, toplantıların elektronik ortamda yapılırken de bu yapısını muhafaza etmesi mümkündür. Zira mekanları ses ve görüntü iletimiyle birbirine bağlayarak toplantıyı tüm katılımcılar bir odadaymış gibi yürütmek, günümüzdeki elektronik iletişim araçlarındaki ve teknolojiye gelişmelerle ihtimal dahilindedir ve fiziksel genel kurul toplantısındaki söz konusu esaslar, elektronik genel kurul toplantısında da sağlanmaktadır. Pay sahipliği haklarının elektronik ortamda veya fiziksel ortamda kullanılması, usulüne uygun bir şekilde toplantı yürütüldüğü sürece bu hakların içeriğini veya yasal niteliğini herhangi bir şekilde etkilememektedir. Tek fark, bu hakların kullanım biçimlerinde (fiziki/elektronik) olmaktadır. Kaldı ki, aşağıda açıklanmaya çalışılacağı üzere pay sahiplerine ve şirketlere elektronik genel kurul toplantıları önemli fırsatlar sunmaktadır. Nihayetinde 2000’li yılların başından beri dünya genelinde çoğu ülkede genel kurul toplantılarının fiziksel toplantıların yanı sıra elektronik ortamda yapılmasına olanak tanıyan düzenlemelere yer verilmiştir³. Özellikle Covid-19 pandemisinde sosyal izolasyon sırasında bu toplantı türü değerini kanıtlamıştır ve ilk başlarda çekingen kalan uygulayıcıların bu toplantı türüne rağbetinin arttığı gözlemlenmiştir.

Hukukumuzda da mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (eTTK) döneminde anonim şirket genel kurul toplantısının yapılması ve karar alabilmesi için pay sahiplerinin veya temsilcilerinin fiziki olarak toplanmalarının alternatifini düzenleyen herhangi bir hüküm öngörülmemiştir ve dolayısıyla fiziken bir araya gelmeleri icap etmekteydi⁴. 6102 sayılı Türk

³ ABD, Almanya, Fransa, İsveç, Danimarka, Avustralya elektronik ortamda genel kurul toplantısına katılmaya izin veren ülkelerden bazılarıdır. Bu ülkelerdeki uygulamalarla ilgili bilgi için bkz. Ümit Yayla, *Anonim Ortaklık Genel Kurulları / Elektronik Genel Kurullar*, 1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 26-40.

⁴ Mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu öncesinde anonim şirketlerde mevcut düzenlemeler kapsamında elektronik genel kurul toplantısı düzenlenmesinin mümkün olmayacağına ve elektronik iletişim araçlarının kullanımına geçilmesi gerektiğine dair görüşler için

Ticaret Kanunu ile birlikte getirilen yeniliklerden birisi elektronik katılımın olduğu genel kurul toplantılarının yapılabilmesi olmuştur. Bu yenilikle birlikte genel kurul toplantılarında yapılan olağan-olağanüstü, çağrılı-çağrısız genel kurul toplantısı ayırımına fiziksel ve elektronik genel kurul toplantıları ayırımı⁵ eklenmiştir. Ancak bu ayırımın tamamen teorik olduğunu, pratikte herhangi bir anlam ifade etmediğini belirtmek gerekir. Zira kanunda elektronik ortamda genel kurul toplantılarına elektronik ortamda katılmanın, öneride bulunmanın, görüş açıklamanın ve oy vermenin fiziki katılmanın ve oy vermenin bütün hukuki sonuçlarını doğuracağı açıkça düzenlenmiştir (TTK m. 1527/V).

II. ELEKTRONİK GENEL KURUL TOPLANTISININ AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Elektronik genel kurul toplantılarının, çağrıda belirtilen bir mekânda yapılan geleneksel-fiziksel toplantıya göre en büyük avantajı, pay sahiplerine toplantıya katılım noktasında daha iyi bir fırsat sunmasıdır. Özellikle, pay sahiplerinin toplantıya ulaşmak amacıyla seyahat etmek için zaman ve para harcamak zorunda olmayacak olması katılım oranını yükseltecektir ve bu durum da daha geniş bir pay sahibi tabanı tarafından karar alınmasını sağlayacağından toplantıda alınan kararların meşruiyetini artıracaktır⁶.

bkz. Mustafa İsmail Kaya, “Anonim Ortaklıkların Genel Kurul Toplantılarının İnternet Aracılığıyla Yapılması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52 (4), 2003, s. 211 vd; Mehmet Emin Bilge, “Pay Sahiplerinin Anonim Ortaklık Genel Kurullarına İnternet Aracılığıyla Katılımı”, *Bilgi Toplumunda Ünal Tekinalp’e Armağan*, C.1, s. 219vd.; Şaban Kayıhan, “Anonim Ortaklıklarda Genel Kurul ve İnternet”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 22(1), 2003, s. 79 vd.; Özer Işık, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Anonim Şirket Genel Kuruluna Elektronik Ortamda Katılım”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 25(4), 2009, s. 625 vd.

⁵ Pay sahiplerinin genel kurul toplantısına katılım şekilleri açısından fiziki ve elektronik genel kurul ayırımı için bkz. Mehmet Bahtiyar, “6102 Sayılı TTK. ve İkincil Düzenlemelere Göre Anonim Şirketlerin Genel Kurullarında Uygulanacak Elektronik Genel Kurul Sistemi – I”, *Türk Ticaret Kanunu’na İlişkin İkincil Mevzuatın Değerlendirilmesi Sempozyumu*, 2013, s. 113-114; Mehmet Bahtiyar / Esra Hamamcıoğlu, *Yeni TTK’ya Göre Anonim Ortaklık Genel Kurul Toplantıları*, 1. Bası, Beta Yayınevi, 2014, s. 11 vd.; Mete Özgür Falcıoğlu, *6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat Kapsamında Anonim Şirketlerde Elektronik Genel Kurul*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2016, s. 36 vd.; Abdulkadir Bulut, *Anonim Şirket Elektronik Genel Kurul Uygulamasında Pay Sahiplerinin Bilgi Alma Hakkı*, 1. Bası, Adalet Yayınevi, 2014, s. 66. Yayla ise TTK m. 1527’de karma bir sistemin tercih edildiği ve dolayısıyla fiziki ve elektronik genel kurul diye bir ayırım yapılmasının isabetli olmayacağı görüşündedir. Yazar genel kurul toplantısının tek olduğunu, sadece katılım yöntemlerine yenisinin eklendiğini belirtmekte ve yeni sistemde fiziki katılım ve elektronik katılım şeklinde bir ayırım yapıldığını savunmaktadır. Yayla, s. 42.

⁶ Jean-Pascal Stoll, “Das neue schweizerische Recht der virtuellen Generalversammlung im Lichte anderer Rechtsordnungen”, *Zeitschrift für juristische Weiterbildung und Praxis*, recht

Böylece, bilhassa halka açık anonim şirketler olmak üzere sayısal olarak pay sahiplerinin geniş bir kitleye yayıldığı şirketlerde “güç boşluğu” olarak nitelendirilen yönetsel sorun en aza indirilebilecektir⁷.

Elektronik genel kurul toplantısının bir diğer avantajı hem şirket hem de pay sahipleri açısından fiziksel genel kurul toplantısına kıyasla maliyetlerin azalmasını sağlamasıdır. Şirketler için toplantının gerçekleştirileceği salonu kiralama, ikramlar, oy pusulalarının basılması gibi kırtasiye ve bürokratik masrafları; pay sahipleri açısından da zaman, seyahat, konaklama gibi masrafları azaltacaktır. Ayrıca temsilci atanmasının elektronik yöntemlerle sağlanabilmesi ve talimat verme imkânının da elektronik ortamda mümkün olması da noter ücreti gibi masrafları azaltacaktır.

Elektronik genel kurul toplantısıyla zaman ve maliyet açısından sağlanan avantaj, bilhassa yabancı yatırımcılar açısından önemli olacaktır ve elektronik genel kurul toplantısı imkânını sağlayan anonim şirketlere daha fazla ilgi göstereceklerdir⁸. Bu noktada doktrinde *Bilge*, yabancı sermayenin çekilmesi konusunda bu imkânın teşvik edici bir faktör olabileceğini belirtmektedir⁹. Ayrıca müstakbel yatırımcılar açısından elektronik genel kurul toplantısı

1, 2021, s. 38-39.

⁷ TTK 1527. madde gerekçesinde de pay senetleri borsada işlem göre anonim şirketler açısından, en büyük sorunun yönetsel anlamda yaşanan güç boşluğu olduğu ifade edilmiş ve online genel kurulların bu soruna önemli bir katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Doktrinde benzer yönde görüş için bkz. Ersin Çamoğlu (Reha Poroy / Ünal Tekinalp), *Ortaklıklar Hukuku I*, 14. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019, N. 716; Abuzer Kendigelen, *Yeni Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler*, 1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, 2011, s. 533; Hasan Pulaşlı, “Elektronik Ortamda Anonim Şirket Genel Kuruluna İlişkin Düzenlemelerin Evrimi ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunundaki Durum”, *Çevrimiçi <<http://arslanlibilimarsivi.com/sites/default/files/makale/HasanPulasli-internetOrtamindaGenelKurul.pdf>>* Erişim Tarihi 15 Nisan 2024, s. 13-14; Bahtiyar, s. 114; Melis Turgut, *Borsaya Kote Anonim Ortaklıklarda Elektronik Genel Kurul*, 1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 25; Kayhan, s. 89-90; Bulut, s. 12; Seniha Dal, “Halka Açık Anonim Ortaklıkların Genel Kurullarında Oluşan “Güç Boşluğu” Sorunu ve Elektronik Genel Kurullar”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 2008, s. 169 vd.; Özlem İlbasmış Hızlısoy, *Halka Açık Anonim Şirket Genel Kurulunun Toplanma ve Karar Alma Esasları ile Bu Esaslara Aykırılığın Hukuki Akıbeti*, 1. Bası, Adalet Yayınevi, 2024, s. 51; Özer, s. 627-628.

Güç boşluğu, pay sahiplerinin şirket genel kurullarına katılmamaları ve oy kullanmaları halinde şirketin kaderini etkileyebilecek güçteki oylardan doğan kayıp gücün meydana getirdiği boşluğu ifade eder. Bkz. Dal, s. 169-170.

⁸ MKK verilerine göre e-GKS üzerinden toplantılara 61 ülkeden ortak/yatırımcı katılmıştır. <<https://www.mkk.com.tr/kurumsal-yonetim-hizmetleri/e-gks-elektronik-genel-kurul-sistemi>> Erişim Tarihi 14 Nisan 2024.

⁹ Bilge, s. 221.

düzenlemek anonim şirketi yenilikçi ve modern göstereceğinden, şirketin imajında bir iyileşme sağlayacaktır. Bu durum, başta teknoloji alanında faaliyet gösteren anonim şirketler olmak üzere müstakbel yatırımcılar açısından tercih sebebi teşkil edebilir.

Bir diğer avantaj ise elektronik genel kurul toplantısının genel kurulun düzenli bir şekilde yürütülmesi ve disiplinin sağlanması noktasında katkı sağlama ihtimalini bünyesinde barındırıyor olmasıdır¹⁰. Toplantılarda kavga ve konuşmacıların sözlerinin kesilmesi sıkça rastlanılan meselelerdir. Elektronik genel kurul toplantısı ile başkanın kontrolünde söz hakkı isteyen pay sahibine söz verilmesi, düzeni bozan pay sahibinin konuşmasının engellenmesi, hatta disiplinsiz davranmakta ısrar eden pay sahibinin toplantının selameti açısından belirli bir süreliğine toplantıdan uzaklaştırması bir tuşa basmak kadar kolay olacaktır.

Elektronik genel kurul toplantısı, pay sahipliği haklarının daha kolay ve etkin kullanma ihtimalini sunmaktadır. Ancak pratikte katılımcı sayısının yüksek olduğu şirketlerin elektronik genel kurul toplantılarında tüm pay sahiplerinin aktif katılımını ve başta bilgi edinme hakkı gibi haklarını etkin kullanmalarını sağlamak çok mümkün görünmemektedir. Bilhassa elektronik iletişim araçlarıyla toplantıya katılacak pay sahiplerinin bilgi edinme hakkı kapsamındaki sorularını, toplantıdan önce şirketin internet sitesindeki bir alana yöneltebilmelerine imkân tanınmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu suretle fiziki ve elektronik ortamda katılan pay sahiplerinin eşit ölçüde bilgi edinmeleri mümkün olabilir.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus ise sanal genel kurul toplantılarının, internet erişimi olmayan veya elektronik iletişim araçlarının kullanımına çok aşına olmayan münferit pay sahiplerinin fiilen genelleştirilmiş katılımının kısıtlanması anlamı gelmesidir. Özellikle bu tarz pay sahibi tabanı olan şirketlerin, prestijlerini zedelememek ve müstakbel pay sahiplerini katılımından caydırmamak için karma genel kurul toplantısını tercih etmesi daha isabetli olacaktır. Ayrıca elektronik ortamda temsilci tayin edilmesinin daha kolay ve daha masrafsız olması, söz konusu pay sahipleri açısından bir seçenek olabilir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, internet ve elektronik iletişim araçları

¹⁰ Kaya, s. 224.

beraberinde teknolojik riskleri de getirmektedir¹¹. Bu riskler, teknik sistemlerde, donanım ve yazılımlarda, altyapıda arızalar olarak ortaya çıkabilir veya siber saldırılar gibi dış etmenler yüzünden de gerçekleşebilir. Özellikle Rusya-Ukrayna savaşıyla birlikte Avrupa ülkelerinde siber saldırıların arttığına ilişkin haberlere sürekli olarak rastlanılmaktadır. Bu tarz teknik sorunlarla karşılaşıldığında sorun giderilinceye kadar toplantıya ara vermek ve hatta toplantıyı ertelenmek zorunda kalınabilir.

III. ELEKTRONİK GENEL KURUL TOPLANTISI TÜRLERİ

Elektronik genel kurul toplantılarını, sanal genel kurul toplantısı ve karma genel kurul toplantısı olmak üzere iki başlık altında tasnif etmek mümkündür¹²:

A. Sanal Genel Kurul Toplantısı

Sanal genel kurul toplantısı (*virtuelle Generalversammlung*), tamamen elektronik ortamda gerçekleşmekte olup, bu toplantı türünde pay sahiplerinin fiziksel olarak katılım sağlayabileceği herhangi bir toplantı mekânı bulunmamaktadır¹³. Pay sahipleri, genel kurul toplantısına katılımlarını

¹¹ Misal olarak Şubat 2023'te TUI Group'un gerçekleştirmiş olduğu sanal genel kurul toplantısına iki saat ara verilerek zorunda kalmıştır. Bu aksaklığın nedenin harici bir hizmet sağlayıcısının teknik sistemindeki aksaklık olduğu belirtilmiştir. <<https://www.mazars.de/themen/board-briefing-portal/regulierung-recht/virtuelle-hauptversammlung-sorgt-fuer-diskussionen>> Erişim Tarihi 17 Nisan 2024.

¹² Doktrinde elektronik genel kurul toplantılarının çeşitli şekillerde tasnif edildiği görülmektedir. Yayla, elektronik genel kurul toplantılarını, elektronik genel kurullar ve sanal genel kurullar olarak iki başlıkta tasnif etmekte; sanal genel kurulları da karma genel kurullar ve sadece sanal genel kurullar olarak alt iki başlığa ayırmaktadır. Bkz. Yayla, s. 26-27. Wunderlich, elektronik genel kurul toplantılarını sanal ve karma genel kurul toplantısına ilaveten siber genel kurul toplantısı şeklinde üçlü bir tasnife tabi tutmaktadır. Yazar, çalışmamızda açıklanan tasniften farklı olarak, sanal genel kurul toplantısını, görevlilerin fiziksel bir toplantısını içeren, ancak pay sahiplerinin fiziksel olarak hazır olma olasılığı bulunmayan bir toplantı olarak ifade ederken; siber genel kurul toplantısı kavramı ile, görevlilerin de artık fiziksel bir toplantıda hazır bulunmadığı, tamamen siber alanda yapılan bir toplantıyı kastetmektedir. Samuel Matthias Wunderlich, *Die Digitalisierung der Hauptversammlung*, 1. Bası, Nomos Verlag, 2022, s. 25-26.

¹³ Peter Böckli, *Schweizer Aktienrecht*, 5. Bası, Schulthess Jurststsscege Medien AG, 2022, N. 105, 124 vd. s. 1058, 1066 vd.; Hans Caspar von der Crowne, *Aktienrecht*, 2. Bası, Stämpfli Verlag, 2020, s. 490; Elizabeth Boros, "Virtual Shareholder Meetings", *Duke Law & Tech Review*, 1, 2004-2005, N. 2; Christoph Teichmann / Hartmut Wicke, "Zunkungsmodell Hybride Hauptvermmmlung", *Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrect*, 2, 2021, s. 191; David Ballmer / Joel Fischer, "Die Hybride und Virtuelle Generalversammlung", *Gesellschafts und Kapitalmarktrect*, 02, 2023, s. 180; Brigitte Tanner, "Moderne Formen der Generalversammlung im revidierten Aktienrecht 2020", *Schweizerische Zeitschrift*

elektronik ortamda gerçekleştirirler ve haklarını münhasıran elektronik iletişim araçları sayesinde kullanırlar. Bu toplantıda belirleyici faktör, tüm pay sahiplerinin genel kurul toplantısına sanal ortamda katılması değil, pay sahiplerinin fiziksel olarak katılabileceği bir toplantı yerinin bulunmaması nedeniyle başka seçeneklerinin olmamasıdır¹⁴.

B. Karma Genel Kurul Toplantısı

Karma genel kurul toplantısı (*hybride Generalversammlung*), belirli bir mekânda yapılan genel kurul toplantısında, fiziki olarak hazır bulunmayan pay sahiplerinin haklarını elektronik ortamda kullanabilmelerini sağlayan genel kurul toplantılarıdır¹⁵. Doktrinde bu toplantı türü, elektronik katılımlı genel kurul toplantısı¹⁶ veya online-genel kurul toplantısı¹⁷ olarak da adlandırılmaktadır.

Karma genel kurul toplantısı, geleneksel-fiziki ve sanal genel kurul toplantıları arasında bir melez olarak nitelendirilebilir. Bu genel kurul toplantısında, sanal genel kurul toplantısının aksine pay sahiplerine fiziksel ve elektronik katılım arasında seçim yapma imkânı sunulmaktadır. Pay sahiplerine tanınan bu seçim imkânı da karma genel kurul toplantısını karakterize etmektedir. Genel kurul toplantısına pay sahiplerinin tamamı elektronik katılım sağlasalar bile pay sahiplerine tanınan seçim hakkından

für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht, 5, 2021, s. 601-603; Bilge, s. 224; Bahtiyar/Hamamcıoğlu, s. 14 dnp. 31; Yayla, s. 43; Özer, s. 625; Falcıoğlu, s. 53; Dal, s. 189; M. Fatih Cengil / Ömer Korkut, “Dijital Çağda Genel Kurul (Anonim Şirket Genel Kurul Toplantılarına İlişkin İsviçre Borçlar Kanunu Değişikliği Hakkında Değerlendirmeler)”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(3), 2022, s. 290; Ülkü Ay Kaplan, “Alman Hukukuna Göre Anonim Şirketlerde Sanal Genel Kurul ve Sanal Genel Kurulun Türk Hukukunda Uygulanabilirliği”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 39(2), 2023, s. 411.

¹⁴ Ballmer / Fischer, s. 180.

¹⁵ Böckli, N. 121-122, s. 1064-1065; von der Crone, s. 486; Nikolaos Paschos, “AktG § 118a Virtuelle Hauptversammlung”, Martin Henssler (Ed.), *beck-online.Grosskommentar AktG*, Verlag C.H.Beck oHG, 2024, Rn. 22 vd.; Anatoli van der Krans, “The Virtual Shareholders Meetings: How to make it work?”, *Journal of International Commercial Law and Technology*, 2(1), 2007, s. 33; Ballmer / Fischer, s. 175; Rolf Watter / Florian Schweighofer, “Die Durchführung einer hybriden Generalversammlung in der Praxis”, *Gesellschafts und Kapitalmarktrecht*, 3, 2023, s. 283; Tanner, s. 601; Yayla, s. 26; Dal, s. 189; Karadeniz, s. 504; Cengil / Korkut, s. 288.

¹⁶ İlbasmış Hızlısoy, s. 43; Karadeniz, s. 504; Cengil / Korkut, s. 288. Falcıoğlu, “fiziki genel kurula elektronik katılım” ifadesini tercih etmektedir. Falcıoğlu, s. 50.

¹⁷ Özer, s. 49; Wunderlich, s. 25.

ötürü karma genel kurul toplantısı niteliğini kaybetmemektedir¹⁸.

IV. TÜRK HUKUKUNDA ANONİM ŞİRKETLERDE ELEKTRONİK GENEL KURUL TOPLANTISI

A. Yasal Düzenleme

TTK m. 1527 düzenlemesiyle birlikte hukukumuzda anonim şirketlerde elektronik genel kurul toplantısı düzenlenmesine imkân verilmiştir. Anılan maddenin 5. fıkrasında anonim şirketlerde genel kurullara elektronik ortamda katılma, öneride bulunma, görüş açıklama ve oy verme, fiziki katılmanın ve oy vermenin fiziksel genel kurul toplantılarının ve oy vermenin bütün hukuki sonuçlarını doğuracağı kaleme alınmıştır. Bu amaçla elektronik genel kurul toplantılarının uygulama esaslarının bir yönetmelikle düzenleneceği öngörülmüş ve 01.10.2012 tarihinde “*Anonim Şirketlerde Elektronik Ortamda Yapılacak Genel Kurullara İlişkin Yönetmelik*”¹⁹ (EGK Yönetmeliği) yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik’te anonim şirketin değiştirmeksizin esas sözleşmeye aktarmak zorunda oldukları esas sözleşme hükmü örneği, uygulamaya dair açıklamalar ve şirketin yükümlülükleri düzenlenmiştir. Ayrıca elektronik genel kurul sistemine ilişkin katılım, oy kullanma, uyulması gereken süreler ile ilgili teknik özelliklere ve güvenlik kriterlerine “*Anonim Şirketlerin Genel Kurullarında Uygulanacak Elektronik Genel Kurul Sistemi Hakkında Tebliğ*”²⁰ (EKGS Tebliği)’de yer verilmiştir.

B. Elektronik Genel Kurul Toplantısı Düzenlenmesinin İhtiyari Niteliği ve İstisnası

Kanun koyucu anonim şirketlerde genel kurul toplantılarının elektronik ortamda yapılması hususunda ikili bir ayırım yapmıştır. Payları borsaya kote olmayan şirketler bakımından genel kurul toplantılarının elektronik ortamda yapılması zorunlu olmayıp, şirketin inisiyatifine bırakılmıştır. Bu şirketler, sadece fiziksel genel kurul toplantılarına devam edebilecekleri gibi; MKK tarafından sağlanan bir elektronik platform olan Elektronik Genel Kurul Sistemi (e-GKS)’ni veya kendileri kuracakları bir sistem ile ya da bir bilişim sisteminden destek alarak elektronik genel kurul toplantısı düzenleyebilirler. Buna karşılık 01.10.2012 tarihinde EGK Yönetmeliği’nin yürürlüğe girmesi ile birlikte, TTK m. 1527/V uyarınca payları borsaya kote anonim şirketlerde

¹⁸ Ballmer / Fischer, s. 180.

¹⁹ 28.08.2012 t. ve 28395 sa.’lı RG’de yayımlanmış ve 01.10.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²⁰ 29.08.2012 t. ve 28396 sa.’lı RG’de yayımlanmış ve 01.10.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

genel kurullara elektronik ortamda katılma ve oy kullanma sisteminin uygulanması zorunlu hale gelmiştir. MKK tarafından kayden izlenen bu şirketler, yine MKK tarafından sağlanan e-GKS üzerinden elektronik genel kurul toplantılarını gerçekleştireceklerdir²¹.

C. Elektronik Genel Kurul Toplantısı Yapılabilmesi İçin Gereksinimler

1. Esas Sözleşmede Hüküm Bulunması

Elektronik genel kurul toplantısı düzenlemek isteyen şirketler için esas sözleşmelerinde bulunması gereken örnek metin EGK Yönetmeliği m.5/I'de yer almaktadır²². EGK Yönetmeliği'nde yer alan bu hükmü, herhangi bir değişiklik yapmaksızın şirketler esas sözleşmelerine aktarmak zorundadır.

Ayrıca belirtilmelidir ki, Covid-19 pandemisi döneminde Ticaret Bakanlığı şirketlerin genel kurul toplantıları bakımından bazı tedbirler almış ve bu tedbirleri 20.03.2020 tarihinde Bakanlığın internet sitesinde yayımlamıştır²³. Bu kapsamda esas sözleşmesinde elektronik genel kurul toplantısına imkân tanıyan bir hüküm bulunmayan şirketlerin, bu dönemde gerçekleştirmeyi planladıkları toplantıları, e-GKS üzerinden yapabilmelerine yönelik tedbir alındığı duyurulmuştur. Şirketlerin, bu imkândan MKK'dan

²¹ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (SerPK) m. 30/V uyarınca payları kayden izlenen anonim şirketlerin genel kurullarına elektronik ortamda katılım, MKK tarafından elektronik ortam üzerinden gerçekleştirilir. Dolayısıyla bu şirketlerin elektronik genel kurullarını kendi kuracakları bir sistem aracılığıyla ya da bir bilişim sisteminden destek alarak yapmaları mümkün değildir.

²² EGK Yönetmeliği m.5/I'de yer alan esas sözleşme hükmü örneği şu şekildedir:

“Genel kurul toplantısına elektronik ortamda katılım

Şirketin genel kurul toplantılarına katılma hakkı bulunan hak sahipleri bu toplantılara, Türk Ticaret Kanununun 1527'nci maddesi uyarınca elektronik ortamda da katılabilir. Şirket, Anonim Şirketlerde Elektronik Ortamda Yapılacak Genel Kurullara İlişkin Yönetmelik hükümleri uyarınca hak sahiplerinin genel kurul toplantılarına elektronik ortamda katılmalarına, görüş açıklamalarına, öneride bulunmalarına ve oy kullanmalarına imkan tanıyacak elektronik genel kurul sistemini kurabileceği gibi bu amaç için oluşturulmuş sistemlerden de hizmet satın alabilir. Yapılacak tüm genel kurul toplantılarında esas sözleşmenin bu hükmü uyarınca, kurulmuş olan sistem üzerinden hak sahiplerinin ve temsilcilerinin, anılan Yönetmelik hükümlerinde belirtilen haklarını kullanabilmesi sağlanır”.

²³ Covid-19 pandemisinde genel kurul toplantılarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Ahmet Fatih Özkan, “Pandemi Dönemlerinde Limited Şirket Genel Kurul Toplantıları: Almanya ve Türkiye Bakımından Bir İnceleme”, *AHBV Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(1), 2022, s. 3 vd.

destek hizmeti almak suretiyle ve hak sahiplerine elektronik ortamda katılma imkanının sağlanması zorunluluğunu ortadan kaldırmayacak şekilde yararlanmaları gerektiği ifade edilmiş ve şirketlerce elektronik genel kurul toplantısı düzenlenmesine imkan tanıyan hükme ilişkin esas sözleşme değişikliğinin bundan sonra yapılacak ilk genel kurul toplantısında gerçekleştirilmesine olanak sağlanmıştır²⁴. Ancak Bakanlık tarafından yapılan söz konusu duyurunun, TTK m. 1527’de yer alan açık hüküm karşısında hukuka aykırı olduğu aşikârdır. Zira bir kanun hükmünün, Bakanlık düzenlemesi ile geçici nitelik taşısa da yok sayılmasını, normlar hiyerarşisi açısından değerlendirmeye dahi gerek yoktur.

2. Teknik Altyapının Hazırlanması ve Diğer Yükümlülükler

Gayet tabii olarak elektronik genel kurul toplantısı yapacak anonim şirketin bilgisayar ve internet bağlantısını sağlamanın yanı sıra genel kurul toplantısının gerçekleştirileceği yerde görüntü ve ses aktarımının yapılabilmesi, elektronik ortamda oy kullanmanın sağlanabilmesi gibi teknik hazırlıkları tamamlaması gereklidir. Genel kurula elektronik ortamda katılmak isteyen pay sahibi veya temsilcinin ise, elektronik posta adresini şirkete bildirmesi (TTK m. 1528), fiilen bulunduğu yerde bilgisayar ve internet bağlantısını sağlama, web kamerası, mikrofon, hoparlör/kulaklık gibi aygıtları hazırlaması lazımdır.

Elektronik genel kurul toplantısı yapacak anonim şirketlerin, esas sözleşme değişikliği yaptıktan sonra EGK Yönetmeliği uyarınca; uygulayacakları sistemin Kanun ve Yönetmelik’e uygun olduğunun, Bakanlık tarafından çıkarılacak Tebliğ’de belirlenen esas ve usullere uygun olarak tespit ettirip tescil ve ilan etmesi gerekir²⁵ (EGK Yönetmeliği m. 13/I-a). Varsa organın temsilcisi, bağımsız temsilci ve kurumsal temsilcilerin bilgilerinin sistemde hak sahiplerinin bilgisine sunulması lazımdır (EGK Yönetmeliği m.13/I-b). Ayrıca sistemde yapılan tüm işlemlere ilişkin kayıtların, genel kurul toplantısına katılan hak sahiplerinin ve temsilcilerinin bilgilerini, elektronik ortamda, bunların gizliliğini ve bütünlüğünü sağlayarak, on yıl süreyle

²⁴ <<https://icticaret.ticaret.gov.tr/haberler/sirketlerin-genel-kurul-toplantilarina-iliskin-aciklama>> Erişim Tarihi 15 Nisan 2024.

²⁵ Kendi sistemini kullanacak şirketlerin, elektronik genel kurul sisteminin elverişli olup olmadığını bir teknik raporla ispatlaması ve bu raporu tescil ve ilan ettirmesi gerekir. Teknik rapor; Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu veya asgari CISA sertifikası bulunan ve bu alanda denetim yetkisini haiz şirketlerden alınabilmektedir. Bu rapor, üç yılda bir yenilenmek zorunda olup, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı gerekli gördüğü hâllerde bu raporun daha kısa sürede alınmasını isteyebilmektedir (EGKS Tebliği m. 8/III).

saklamak zorundadır (EGK Yönetmeliği m. 13/I-c). Payları MKK tarafından kayden izlenen borsaya kote şirketler, kendileri veya destek hizmeti aldıkları kuruluş aracılığıyla genel kurul toplantılarına ilişkin ses ve görüntü naklini e-GKS'ye aktarmak ve sistemin işleyişin esaslarını düzenleyen Bakanlık Tebliği'ne uymakla yükümlüdür (EGK Yönetmeliği m. 13/I-ç).

Ayrıca “Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları ile Bu Toplantılarda Bulunacak Bakanlık Temsilcileri Hakkında Yönetmelik”²⁶(GK-Bakanlık Temsilcisi Yön) m.10/I uyarınca, anonim şirketin elektronik ortamda genel kurul toplantısı düzenlenirken toplantıya dair çağrının elektronik ortamda da yapılması gerekmektedir. Bu toplantılarda Bakanlık temsilcisi bulundurmak zorunlu olduğu için (GK-Bakanlık Temsilcisi Yön, m. 32/I-b), temsilcinin talep edilmesi lazımdır. Yine e-GKS'yi uygulayacak şirketlerin genel kurul öncesi hak sahiplerinin incelemesine sunulması zorunlu olan ve toplantı gündemine dair belgeleri güvenli elektronik imzalı olarak TTK'da öngörülen süreler için e-GKS'de hak sahiplerinin erişimine hazır bulundurması gerekmektedir (EGKS Tebliği m. 6).

D. Elektronik Genel Kurul Sistemi (e-GKS)

1. Tanım

e-GKS, genel kurul toplantısına elektronik ortamda katılmak üzere kurulan sistemin adı olup, borsaya kote şirketler için bu sistem MKK tarafından sağlanmaktadır²⁷. Pay sahipleri açısından bu bilişim sistemi, elektronik iletişim araçlarıyla işlem yapılabilen, fiziki bir mekânda yapılmakta olan genel kurul toplantısını eş zamanlı olarak görüntü ve ses aktarımı sayesinde internet

²⁶ 28.11.2012 t. ve 28481 sa.'lı RG'de yayımlanmıştır.

²⁷ <<https://egk.mkk.com.tr/egkweb/Sozluk.jsp>> Erişim Tarihi 15 Mayıs 2024.

Bu sistem EGK Yönetmeliği m. 4/c'de “genel kurullara elektronik ortamda katılmayı teminen 28/7/1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 10/A maddesi uyarınca payları Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından kayden izlenen borsaya kote şirketler için Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından sağlanacak elektronik platformu ve diğer şirketlerin 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1527 nci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca kuracakları veya destek hizmeti alabilecekleri bilişim sistemi” olarak tanımlanmıştır. Yine benzer şekilde daha güncel bir tanım olarak, “Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları ile Bu Toplantılarda Bulunacak Bakanlık Temsilcileri Hakkında Yönetmelik” (BT Yönetmelik) m. 4/c'de de “genel kurullara elektronik ortamda katılmayı teminen 6/12/2012 tarihli ve 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 13 üncü maddesi uyarınca payları Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından kayden izlenen borsaya kote şirketler için Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından sağlanacak elektronik platformu ve diğer şirketlerin 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1527 nci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca kuracakları veya destek hizmeti alabilecekleri bilişim sistemi” olarak ifade edilmiştir.

üzerinden takip edebildikleri, görüş ve önerilerini, oylarını toplantıya fiziki katılanlarla eş zamanlı olarak iletebildikleri bir sistemi ifade etmektedir²⁸.

2. e-GKS’de Toplantı Öncesi Yapılacak İşlemler

e-GKS’ye giriş yapabilmesi için pay sahibinin öncelikle güvenli elektronik imzaya sahip olması gereklidir. Bu gereklilik, EGK Yönetmeliği’nin 8. maddesinde öngörülmüştür. Teknik gereksinimleri sağladıktan sonra genel kurul toplantısına e-GKS’de katılmak isteyen pay sahiplerinin bu tercihlerini, genel kurul tarihinden iki gün öncesine kadar; payları MKK tarafından kayden izlenen borsaya kote şirketlerde ise bir gün öncesine kadar e-GKS’den bildirmeleri lazımdır. Bu bildirim neticesinde şirket, söz konusu talepleri kontrol ederek e-GKS üzerinden kabul veya reddedecektir. Eğer iki gün içerisinde reddedilmezse, bildirim kabul edilmiş sayılacaktır (EGKS Tebliği m. 4/I).

Ayrıca pay sahibinin, genel kurul toplantısına elektronik ortamda katılacağını bildirmesi durumunda, bu tercihini genel kurul tarihinden bir gün öncesine kadar e-GKS’den geri alabileceği EGKS Tebliği m.4/III’de düzenlenmiştir. Şayet talep geri alınmazsa pay sahibi veya temsilcisi, EGK Yönetmeliği m. 7/V uyarınca, genel kurula fiziken katılmamaktadır. Ancak söz konusu Yönetmelik hükmü pay sahibinin mutlak ve vazgeçilemez nitelikte olan katılım hakkını ve dolayısıyla oy hakkını sınırlandırmaktadır ve doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir²⁹. Söz konusu hüküm her ne kadar karma genel kurul toplantısında sistemsel karışıklıkların önlenmesine yönelik katkı sağlar nitelikte olsa da TTK ile pay sahiplerine tanınan fiziken genel kurula katılma ve oy kullanma hakkının sınırlandırılmasına neden olmakta ve eşit işlem ilkesini ihlal etmektedir³⁰. Dolayısıyla anılan yönetmelik hükmü normlar hiyerarşisine aykırıdır ve doktrinde Orbay Ortaç’ın da ifade ettiği üzere, toplantı başkanının, elektronik ortamda katılımını bildirseler de pay sahiplerinin fiziken toplantıya katılımını kabul etmesi Kanun’a uygun olacaktır³¹.

Anonim şirket ise yukarda da belirtildiği üzere genel kurul toplantısına

²⁸ Leyla Keser Berber / Ümit Yayla, “Elektronik Genel Kurullar Türkiye Uygulaması”, *Regesta Ticaret Hukuku Dergisi*, 2(3), 2012, s. 26.

²⁹ Nurdan Orbay Ortaç, *Anonim Şirket Genel Kurul Toplantı Başkanı*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2023, s. 79; Bahtiyar, s. 129; Bahtiyar / Hamamcıoğlu, s. 23; Falcıoğlu, s. 175-176; Karadeniz, s. 511-512.

³⁰ Orbay Ortaç, s. 80; Bahtiyar, s. 129; Falcıoğlu, s. 176; Bahtiyar / Hamamcıoğlu, s. 23.

³¹ Orbay Ortaç, s. 80.

dair çağrını e-GKS’de de yapılmalı, bakanlık temsilcisi talep etmelidir. Ayrıca genel kurula dair bilgi ve belgelere hak sahiplerinin erişiminin sağlanması gerekmektedir.

3. e-GKS’de Genel Kurul Toplantısının Seyri

a. Toplantının Açılması

EGKS Tebliği m. 5 uyarınca genel kurul toplantısına elektronik ortamda katılım için sisteme giriş, genel kurulun ilan edilen başlama saatinden bir saat önce başlamakta ve genel kurulun başlama saatinden beş dakika sonra sona ermektedir. Katılımcıların bu süre zarfında giriş yapmaları gerekmektedir.

Genel kurul toplantısı fiziki ve elektronik ortamda aynı anda açılmaktadır (EGK Yönetmeliği m. 9/I, c.1). Bu sayede, genel kurul toplantısına fiziken ve elektronik ortamda katılan pay sahipleri veya temsilcileri haklarını eş zamanlı olarak kullanabilmektedirler.

e-GKS’yi uygulayan anonim şirketlerin genel kurul toplantılarında Bakanlık temsilcisinin bulunması zorunludur (BT Yönetmeliği m. 32/I-b). Toplantının açılabilmesi için TTK ve ikincil mevzuat düzenlemelerindeki şartların yerine getirildiğinin Bakanlık temsilcisinin tarafından tespit edilmesi gerekmektedir (EGK Yönetmeliği m. 9). Söz konusu şartların gerçekleştiğinin tespiti üzere, toplantı açılacaktır.

Toplantının açılmasıyla birlikte genel kurul öncelikle toplantı başkanlığını oluşturmalıdır. Toplantının yönetimi, TTK m. 419/I uyarınca aksi esas sözleşmede düzenlenmedikçe, genel kurul tarafından seçilen, pay sahibi sıfatını taşıması şart olmayan bir başkan tarafından sağlanacaktır³². Başkan tutanak yazmanı ile gerek görürse oy toplama memurunu belirleyerek başkanlığı oluşturacaktır. Yine gerek görmesi halinde başkan yardımcısı da seçebilmektedir. Ayrıca toplantı başkanının, e-GKS’deki teknik işlemleri yerine getirilmesi için uzman kişileri görevlendirmesi de mümkündür (EGK Yönetmeliği m. 9; BT Yönetmeliği m. 14/II).

Doktrinde toplantı başkanının genel kurul toplantısına elektronik ortamda

³² Doktrinde Orbay Ortaç, toplantı başkanı seçilmeksizin genel kurul toplantısının yapılması halinde, TTK m. 419 düzenlemesi emredici hüküm niteliğinde olduğundan bu toplantıda alınacak kararların, iptal edilebilirlik yaptırımına tabi olduğunu ifade etmektedir. Yazar, toplantı başkanının atanmasına ilişkin emredici kanun hükmüne aykırılığın TTK m. 447’de sayılan haller kapsamına girmemesi ve butlanın ikincilliği ilkesinin TTK’da benimsenmesi nedeniyle bu sonuca varıldığını belirtmektedir. Orbay Ortaç, s. 21-22.

katılan kimselerden seçilip seçilemeyeceği hususu tartışmalıdır. Bazı yazarlar, EGK Yönetmeliği m. 4/I-1'da TTK m. 419/I'e yapılan yollama nedeniyle toplantı başkanın fiziken hazır bulunanlar arasından seçilmesi gerektiği görüşündedirler³³. Bizim de katıldığımız karşı görüşte olan yazarlar ise, TTK m. 419/I hükmünün esas sözleşmede aksine bir düzenleme yoksa toplantıyı genel kurul tarafından seçilen ve pay sahibi olması şart olmayan bir başkanın yönetmesini öngördüğünü ve anılan hükmün başkanın sadece fiziken toplantıya katılanlar arasından seçileceğine dair sınırlama getirmediğini belirtmektedirler³⁴. Ancak fiziken hazır bulunan pay sahipleri ve e-GKS üzerinden elektronik ortamda katılan pay sahiplerinin bulunduğu karma bir genel kurul toplantısının usulüne uygun yürütülmesi için toplantı başkanının fiziken hazır bulunanlar arasından seçilmesi daha sağlıklı olacaktır³⁵.

b. Görüşmelere Geçilmesi

EGK Yönetmeliği m. 10 uyarınca, pay sahipleri veya temsilcileri elektronik ortamda katıldığı görüşlerini toplantıda fiziki olarak hazır bulunanlar ile eş zamanlı bir şekilde elektronik ortamda iletmektedirler. Ancak belirtilmelidir ki, sistemde her bir gündem maddesi için en fazla 2 adet görüşü iletilebilmekte, bu görüşlerin yazılı olarak iletilmesi ve her bir görüşün en fazla 600 karakter olması gerekmektedir (EGKS Tebliği m. 6). Bu durum, pay sahipliği haklarının kullanımında esasen fiili bir sınırlama getirmektedir ve eleştiriye açıktır.

Öncelikle e-GKS üzerinden toplantıya katılacak pay sahiplerine, video konferans şeklinde ses ve görüntü iletimi yapılarak müzakerelere katılma hakkı tanınmamış olması önemli bir eksikliklerdir. Bu noktada toplantıya yazılı metinle veya video konferans suretiyle katılım noktasında seçim hakkının pay sahibine tanınması, genel kurul toplantılarının müzakere ve yönetim kurulunun yüz yüze hesap vermesi açısından sağlanan forum niteliğine katkı sağlayacaktır. Doktrinde Bulut, pay sahiplerinin gerçek iradelerinin genel kurula tam ve doğru bir şekilde yansımaları için e-GKS mevzuatında yapılacak değişikliklerle bu sorunun çözülmesi gerektiği ifade etmektedir³⁶. Falcıoğlu da toplantıya elektronik ortamda katılan pay sahipleri ile fiziken katılan pay

³³ Bahtiyar / Hamamcıoğlu, s. 98; İlbasmış Hızlısoy, s. 82.

³⁴ Orbay Ortaç, s. 33; Falcıoğlu, s. 164.

³⁵ Toplantı başkanının görev ve yükümlülükleri dikkate alındığında fiziken katılanlar arasından seçilmesinin daha isabetli olacağı yönünde bkz. Orbay Ortaç, s. 33.

³⁶ Bulut, s. 169, dph. 187.

sahipleri arasında katılma unsurunun kalitesi açısından sağlanacak eşitlik noktasında bu görüşün yerinde olduğunu belirtmektedir³⁷.

Değerlendirilmesi gereken diğer husus ise pay sahiplerine e-GKS üzerinden görüş iletmelerinde sayı ve metin sınırlaması getirilmesidir. Bu konuda doktrinde Yayla/Keser Berber, e-GKS üzerinden görüş iletilirken genel kurulu işlemez hale getirecek şekilde çok sayıda ve çok uzun görüşlerin iletilmesinin önüne geçilmesi için belirli sınırların konulmasının uygun olacağını ifade etmektedir³⁸. Gerçekten de uygulamada pay sahibi sayısı fazla olan şirketlerin, karma genel kurul toplantılarında kontrolsüz bir şekilde müzakereleri yürütülmesini beklemek mümkün gözükmemektedir. Ancak sorunun çözümü, elektronik ortamda katılan pay sahiplerinin katılım haklarını sınırlandırmakta olmamalıdır ve bunu haklı kılacak bir gerekçe de yoktur. Bu durum, toplantıya fiziken veya elektronik ortamda katılan pay sahipleri arasında en baştan ayrıma gidilmesi nedeniyle eşit işlem ilkesine aykırılık teşkil eder³⁹ ve pratikte elektronik ortamda katılan pay sahipleri için genel kurul toplantısını sadece oy kullanma etkinliğine çevirebilir. Ayrıca mesele genel kurul toplantısının usulüne uygun gerçekleştirilmesiyse, toplantıya fiziken katılan pay sahiplerinin protestolarıyla veya uzun konuşma süreleriyle genel kurul toplantısının işlevsiz kılınmayacağını bir garantisi de yoktur. Doktrinde Orbay Ortaç, EGKS Tebliği m. 6 ile elektronik ortamda toplantıya katılan pay sahiplerinin görüşlerini bildirmelerine yönelik getirilen sınırlamanın TTK m. 357'de öngörülen eşit işlem ilkesi karşısında uygulanabilir olmadığını belirtmekte; bu nedenle toplantı başkanının elektronik ortamda katılanlara, fiziki ortamda katılanlarla aynı konuşma hakkını tanıması ve konuşma hakkına getirilen sınırlamaların her iki şekilde katılan pay sahipleri açısından aynı nitelikte olmasına dikkat etmesi gerektiğini ifade etmektedir⁴⁰. Bahtiyar / Hamamcıoğlu ise, öneri olarak, pay sahiplerinin görüşlerine metin itibarıyla sınırlama getirilmek isteniyorsa, bunun en baştan EGKS Tebliği ile değil, her somut olayda genel kurulun işlemez hale gelmesi durumunda böyle bir sınırlamanın uygulanmasının benimsenebileceğini belirtmektedir⁴¹. Falcıoğlu da halka açık şirketlerde toplantının gereksiz uzamaması için bir önlem olarak getirildiği düşünülen metin sınırlamasının, az sayıda pay sahibi

³⁷ Falcıoğlu, s. 210

³⁸ Yayla / Keser Berber, s. 37.

³⁹ Bahtiyar / Hamamcıoğlu, s. 102; Falcıoğlu, s. 211; Orbay Ortaç, s. 135.

⁴⁰ Orbay Ortaç, s. 135.

⁴¹ Bahtiyar / Hamamcıoğlu, s. 102.

olan kapalı anonim şirketlerde daha yüksek tutulmasını veya kaldırılmasını önermektedir⁴².

Her pay sahibi, sermaye oranı ne olursa olsun, genel kurul toplantısına katılıp gündemde bulunan maddelere ilişkin konuşma ve görüşlerini açıklama hakkına sahiptir. Eğer bir sınırlama yapılacaksa, EGKS Tebliği ile en baştan toplantıya fiziken veya elektronik ortamda katılanlar arasında ayırım yapılarak değil; toplantı başkanı tarafından, toplantının usulüne uygun yürütülmesi amacıyla, zaman açısından lüzum görülmesi ve pay sahiplerine eşit işlem ilkesi uygulanmasıyla uyumlu olması gerekir⁴³. Ayrıca şirketin internet sitesinde veya e-GKS’de yapılacak değişikliklerle sistemde, toplantı gününden belirli bir süre önce pay sahiplerine gündem maddeleri ile ilgili soru sorma ve görüşlerini bildirme hakkı tanınabilir⁴⁴ ve şirket yönetimine söz konusu soruları toplantı gününden önce yazılı olarak cevaplama ve bu cevapları yayınlama yükümlülüğü mevzuat değişiklikleri ile getirilebilir. Böylece toplantı esnasında mükerrer soruları okumak ve cevaplamakla uğraşılmaz ve bilhassa pay sahibi sayısı fazla olan şirketlerin genel kurul toplantılarında zaman tasarrufu ve şeffaflık sağlanabilir.

c. Oy Hakkının Kullanılması

Gündemin görüşülmesinde olduğu gibi, toplantıya fiziki katılanlar ile elektronik ortamda katılanların oy kullanımı eş zamanlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir (EGKS Tebliği m. 7). Gündeme ilişkin oylamaya geçilmesi ile birlikte e-GKS’de oylamanın başladığı hem mesaj olarak hem de genel kurul akış metni alanında görülebilmektedir. Pay sahipleri veya temsilcileri oylarını e-GKS üzerinden vereceklerdir (EGK Yönetmeliği m. 11/I). Her bir gündem maddesinin, toplantı başkanının ilgili gündem maddesine ilişkin oylamaya geçildiğini bildirmesi üzerine ayrı ayrı oylanması zorunludur (EGK Yönetmeliği m. 11/II).

Toplantı başkanının ilgili gündem maddesi için oylamaya geçildiğini bildirmesinden sonra, genel kurul toplantısına elektronik ortamda katılanlar, e-GKS’de ilgili kısımdaki kabul veya ret seçeneklerinden birini işaretlemek

⁴² Falcıoğlu, s. 211.

⁴³ Hasan Pulaşlı, *Şirketler Hukuku Şerhi Cilt II*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, 2018, s. 1882.

⁴⁴ Bu konuda 2001 yılında dünyada ilk defa sanal genel kurul toplantısı düzenleyen Inforte Corporation’ın uygulaması örnek olarak gösterilebilir. Şirket, sanal genel kurul toplantısının öncesinde ve toplantı esnasında pay sahiplerine e-posta ile soru sorma imkânı sunmuş ve internet sayfasında çeşitli PowerPoint sunumlar yayınlamıştır. van der Krans, s. 34.

suretiyle oylarını kullanacaklardır. Ayrıca, toplantıdan önce ilgili gündem maddesine ilişkin oyun e-GKS'ye kaydedilmesi de mümkündür. Eğer oy önceden e-GKS'ye kaydedilmişse ve değiştirilmeyecekse, kayıtlı oyları ilet sekmesi aracılığıyla kaydedilen oy gönderilecektir. Dikkat edilmesi gereken husus, MKK tarafından e-GKS ile ilgili pay sahibi ve temsilcilerin işlemleri için yayımlanan kılavuza göre, oylamanın başlaması ile birlikte oyunu e-GKS üzerinden gönderen pay sahibi veya temsilci, verdiği oyu değiştirememektedir⁴⁵.

EGKS Tebliği, genel kurula elektronik ortamda katılan pay sahipleri veya temsilcilerinin oy vermelerini belirli bir süre ile sınırlandırmıştır. Anılan Tebliğe göre, elektronik ortamda oyların gönderilmesi 2 dakika ile sınırlıdır (EGKS Tebliği m. 7). EGKS Tebliği m. 7 hükmünün ilk hâlinde, elektronik ortamda oyların gönderilme süresi 5 dakika olarak belirlenmişti. Ancak EGKS Tebliği'nde yapılan değişiklikle, bu süre 2 dakikaya düşürülmüştür⁴⁶.

İlgili gündem maddesine ilişkin ret oyu veren pay sahibi veya temsilci muhalefet beyanını e-GKS üzerinden gönderebilmektedir. Toplantı başkanı, e-GKS üzerinden gönderilen oyu ve varsa muhalefet beyanını tutanağa işletecektir (EGK Yönetmeliği m. 11/II).

Oy hakkından yoksun pay sahipleri genel kurul toplantısına katılabirler, ancak oy kullanamazlar. Fiziki toplantıda olduğu gibi elektronik ortamda genel kurul toplantısına katılan oy hakkından yoksun pay sahiplerinin oy kullanmaları engellenmelidir⁴⁷.

Son olarak, e-GKS'ye oylamaya dair bilgi girişleri yapılmasından sonra "Hesapla" butonuna basılması ile birlikte nihai oylama sonucu ortaya çıkmaktadır.

4. Genel Kurul Sonrası İşlemler

Genel kurul toplantı gündeminde yer alan maddelerin görüşülmesi, oylamanın yapılması ve toplantı başkanının toplantıyı sona erdirmesi ile

⁴⁵ e-Genel Kurul Sistemi Pay Sahibi / Bireysel Temsilci İşlemleri Kullanıcı Kılavuzu, s. 24. Bkz. <https://egk.mkk.com.tr/egkweb/assets/home/content/EGK-PAY-SAHİPLERİ.pdf>
Erişim Tarihi: 04 Haziran 2024.

⁴⁶ Söz konusu değişiklik, 29.13.2013 t. ve 28692 sa.'lı RG'de yayımlanan ve yayımlandığı anda yürürlüğe giren "Anonim Şirketlerin Genel Kurullarında Uygulanacak Elektronik Genel Kurul Sistemi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" ile yapılmıştır.

⁴⁷ Özer, s. 656.

birlikte elektronik genel kurul da sona ermektedir. Genel kurul toplantısına ilişkin bilgileri içeren ve genel kurulda yapılan seçimleri ve alınan kararları kanıtlayan bir belge niteliğini haiz tutanak, toplantı başkanı ile Bakanlık temsilcisi tarafından imzalanmalıdır (TTK m. 422/I). e-GKS'yi uygulayan anonim şirketlerin yaptıkları genel kurul toplantılarında tutanak, toplantı bitiminde Bakanlık temsilcisine elektronik belge taşımaya ve saklamaya elverişli bir ortam (CD, Flash bellek, harici disk gibi) içerisinde teslim edilmelidir (EGK Yönetmeliği m. 12).

e-GKS'de geçmiş genel kurul belgelerine de erişim mümkündür. "Arşiv" sekmesinde açılan "Raporları Getir" butonuna basılması suretiyle ilgili genel kurula ilişkin belgelere ulaşılabilmektedir.

D. Hukukumuzda Sanal Genel Kurul Toplantısı Düzenlenmesinin Mümkün Olup Olmadığının Değerlendirilmesi

TTK m. 1527/I'de şirket sözleşmesinde veya esas sözleşmede düzenlenmiş olması şartıyla, sermaye şirketlerinde müdürler kurulunun veya yönetim kurulunun toplantılarını tamamen elektronik ortamda yapabileceği gibi, bazı üyelerin fiziken hazır buldukları bir toplantıya bir kısım üyelerin elektronik ortamda katılması yoluyla toplantının icra edilebileceği düzenlenmiştir. Ancak anılan maddenin ticaret şirketlerinde elektronik genel kurul toplantısının düzenlendiği II. ve V. fıkralarında tamamen elektronik ortamda toplantının yapılabilmesinden bahsedilmeyip, "*elektronik ortamda katılma*" ifadesi kullanılmıştır. Bu durum, sanal genel kurul toplantısının yapılmasının mümkün olup olmadığı tartışmaya açık hale getirmiştir. Doktrinde bazı yazarlar, bu tür elektronik genel kurul toplantılarının düzenlenebilmesinin mümkün olduğunu görüşündedirler⁴⁸. Meseleyi TTK henüz tasarı aşamasındayken inceleyen ve bu görüşü savunan yazarlardan Arı, TTK gerekçesine bakıldığında sanal genel kurul toplantısının öngörülmediği izleniminin ortaya çıktığını belirtmekle birlikte, 1527. maddenin metninde "*elektronik ortam*" ibaresine yer verilmesinden ve herhangi bir sınırlama öngörülmemesinden ötürü sanal genel kurul toplantısını düzenlenmesine izin verildiğini savunmaktadır⁴⁹. Bizim de katıldığımız çoğunluk görüş ise TTK m.

⁴⁸ Kendigelen, s. 533; Zekeriya Arı, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Elektronik Ortama İlişkin Hükmü (Tasarı 1527) ve Sanal Genel Kurul", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(3-4), 2009, s. 196; Leyla Keser Berber, "Dijital Şirket'e Geçmek İçin Sekiz Yasal Gerekçe", *Regesta Ticaret Hukuku Dergisi*, 1, 2011, s. 63; Karadeniz, s. 506.

⁴⁹ Arı, s. 196. Yazar ayrıca aksi bir yorumun benimsenmesi durumunda muhtemel teknolojik gelişmeler karşısında sanal genel kurul toplantısına ihtiyaç duyulması halinde yasanın

1527 hükmü çerçevesinde sanal genel kurul toplantısı yapılmasının mümkün olmadığı yönündedir⁵⁰. Hukukumuzda mevcut düzenlemelerden hareketle sanal genel kurul toplantısı düzenlemesinin mümkün olmadığını şu şekilde gerekçelendirebiliriz:

i) Öncelikle belirtmek gerekir ki, genel kurul toplantılarının elektronik iletişim araçları vasıtasıyla düzenlenmesindeki çeşitli ihtimaller ve bu ihtimalleri izah etmeye yönelik kavramlar arasındaki sınırların oturmamış olması, terminolojik problemlerle karşılaşılmasına neden olmaktadır. Online genel kurul, çevrimiçi genel kurul, siber genel kurul, sanal genel kurul, elektronik katılımlı genel kurul veya karma genel kurul gibi muhtelif kavramlar ve tasnifler bulunmaktadır. Kanunda bir ayrıma girilmeksizin “anonim şirketlerde genel kurullara elektronik ortamda katılma” ifadesi tercih edilmiştir (TTK m. 1527/V). Lafzen yapılacak yorumla TTK m. 1527’de kanun koyucunun iradesi, genel kurul toplantısında elektronik iletişim araçlarının kullanılmasının yanında fiziksel genel kurul toplantısını muhafaza etmeye ve dolayısıyla çalışma kapsamında karma genel kurul toplantısı olarak nitelendirilen toplantı türünü benimsemeye yönelik olduğu açıktır. Ayrıca EGK Yön. m. 9/I hükmünde yer alan “Genel kurul toplantısı fiziki ve elektronik ortamda aynı anda açılır.” ifadesi de bu görüşü destekler niteliktedir⁵¹.

Doktrinde esas sözleşmeye sanal genel kurul toplantısı yapılabilmesi yönünde hüküm konulması halinde söz konusu hükmün emredici hükümler ilkesine aykırılık teşkil edeceğinden geçersiz olacağı ifade edilmektedir⁵². Bilindiği üzere sözleşme özgürlüğüne önemli bir sınır getiren emredici hükümler ilkesi uyarınca esas sözleşmede anonim şirketlere ilişkin hükümlerden ancak Kanunda açıkça izin verilebilmesi halinde sapılabilmektedir (TTK m. 340)⁵³. Bu bağlamda Kanunda sanal genel kurul toplantısı düzenlenebilmesine

değişmesi gerekeceğini belirtmekte ve bunun yerine yasa ile genel bir düzenlemenin yapılması, uygulama şartlarının ikincil mevzuata bırakılması yasaların eskimesini ve sürekli bir değişim ihtiyacını ortadan kaldıracakını ifade etmektedir. Bkz. Arı, s. 196.

⁵⁰ Yayla, s. 42; Bahtiyar, s. 120; Bahtiyar / Hamamcıoğlu, s. 14-15; Özer, s. 635; İlbasmış Hızlısoy, s. 44-45; Cengil / Korkut, s. 312; Orbay Ortaç / Al Kılıç, s. 225; Ay Kaplan, s. 442 vd.; Bulut, s. 178, dpn. 217.

⁵¹ İlbasmış Hızlısoy, s. 45; Orbay Ortaç / Al Kılıç, s. 226.

⁵² İlbasmış Hızlısoy, s. 45-46; Bahtiyar, s. 121 dpn. 20; Bahtiyar / Hamamcıoğlu, s. 15 dpn. 32.

⁵³ Anonim şirketlerde emredici hükümlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Rauf Karasu, *Anonim Şirketlerde Emredici Hükümler İlkesi*, 2. Bası, Yetkin Yayınları, 2015, s. 45 vd.

dair açık bir hüküm bulunmadığı sürece esas sözleşmede böyle bir hükmün konulması emredici hükümler ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

ii) Çoğu Avrupa ülkesinde elektronik genel kurul toplantılarına dair düzenlemelere Avrupa Parlamentosu ve Konseyin 11 Temmuz 2007 tarih ve 2007/36/EC sayılı Pay Sahipleri Hakları Direktifi ile birlikte başladığı görülmektedir. Söz konusu direktif ile pay sahipliği haklarının güçlendirilmesi amacıyla elektronik iletişim araçlarından ve teknolojiyen faydalanılması amaçlanmış, şirketlerin pay sahiplerine genel kurul toplantısına elektronik ortamda katılma imkânı sunması konusunda yasal engelle karşılaşılmaması istenmiştir⁵⁴. Direktiften sonra Almanya'nın Paylı Ortaklıklar Kanunu (AlmPOK)'nda 2009 yılında yapılan değişikliklerle karma genel kurul toplantısını (§118), 2022 yılında yapılan değişikliklerle de sanal genel kurul toplantısını (§118a) ayrıca düzenlediği müşahede edilmektedir. İsviçre'de ise 2020 şirketler hukuku revizyonu ile birlikte karma ve sanal genel kurul toplantılarını ayrı maddelerde düzenlenerek Borçlar Kanunu'nda değişikliğe gidilmiştir (m. 701c – m. 701d). Ülkemizde de AB mevzuatı ile uyumlu olmak suretiyle benzer bir rota izlendiği kabul edilirse ve söz konusu elektronik genel kurul türlerinin düzenlenmesinde aynı teknik gereksinimlere ihtiyaç duyulsa bile farklı esaslarının mevcut olması ayrıca değerlendirilmelerini gerektirir. Zira karma genel kurul toplantısında toplantıya fiziki olarak katılmak veya katılmamak pay sahiplerinin inisiyatifine bırakılmışken, sanal genel kurul toplantısında bilhassa azınlığın genelde fiziksel olarak katılma fırsatı elinden alınmaktadır⁵⁵. TTK hükümleri ve ikincil mevzuat düzenlemeleri incelendiğinde pay sahiplerinin genel kurul toplantısına fiziki katılımının engellenmesine imkân tanıyan herhangi bir hüküm yoktur⁵⁶. Ayrıca, özellikle pay sahiplerinin sanal genel kurul toplantısında bilgi edinme hakkı kapsamında sorularının cevaplanacağına dair garantinin pratikte olmaması, pay sahiplerinin

⁵⁴ 2007/36/EC sayılı Direktif'in 8. maddesi, şirketlerin pay sahiplerinin genel kurul toplantısına elektronik araçlarla katılımına izin vermek zorunda olduğunu düzenlemekte ve özellikle üç tür katılım şekline herhangi birinin veya tamamının sunulması öngörmektedir. Bu katılım şekilleri; a) genel kurul toplantısının gerçek zamanlı iletilmesi, b) pay sahiplerinin uzak bir konumdan genelde hitap etmelerini sağlayan gerçek zamanlı iletişim; c) genel kurul toplantısı öncesinde veya sırasında bir vekil tayin edilmesine gerek olmaksızın oyların kullanılmasına yönelik mekanizma sağlanmasıdır.

⁵⁵ Özellikle sanal genel kurul toplantısı düzenlenmesine izin verilen ülkelerde toplantının fiziki veya elektronik olarak yapılmasında yetkinin yönetim kuruluna bırakılmış olması, yönetim kurulunun kötüye kullanımlarına tedbir getirilmesi gerektirir.

⁵⁶ Ay Kaplan, s. 444. Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu §118a'nın yürürlüğe girmeden önce benzer yönde görüş için bkz. Wunderlich, s. 47

birbirleriyle iletişim kurma imkânının fiili olarak sınırlandırılmış olması ve dolayısıyla aralarındaki bilgi paylaşımının kısıtlanmış olması, yöneticilerin muhtelif taktiklerle elektronik iletişim araçlarına veya toplantıya müdahale edebilmesi suretiyle, pay sahiplerinin haklarının kullanımına olumsuz girişimlerde bulunabilmesi gibi çeşitlendirebileceğimiz sebeplerden ötürü karma genel kurul toplantısından farklı olarak sanal genel kurul toplantısında daha katı gereksinimler öngörülmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde izah edilmeye çalışılan Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu §118a düzenlemesinde sekiz bent halinde getirilen katı gereksinimlerin ve sanal genel kurul toplantısına dair esas sözleşme hükmünün veya yönetim kuruluna verilen yetkinin beş yıl ile sınırlandırılmış olmasının hukukumuzda yol gösterici nitelikte olduğu görülmektedir.

V. DELAWARE, İSVİÇRE VE ALMANYA'DA ELEKTRONİK GENEL KURUL TOPLANTISI

A. Delaware

Elektronik genel kurul toplantısı uygulamasına öncü ülkelerden birisi ABD'dir. 2000'li yılların başında bu yana ABD'nin Delaware eyaletinde şirketlerin karma ve sanal elektronik genel kurul toplantısı düzenlemesine izin verilmektedir⁵⁷. Bu gelişmeyi diğer eyaletlerin büyük bir çoğunluğunun takip ettiği, konuyu farklı şekillerde ele alsalar da kabul ettiği görülmektedir⁵⁸.

Covid-19 pandemisine kadar bilhassa sanal genel kurul toplantısını az sayıda ve nispeten küçük şirketlerin denediği müşahede edilmektedir⁵⁹. Bu

⁵⁷ Delaware, ABD'nin en küçük eyaleti olmasına rağmen en önemli şirketler hukuku mevzuatına sahip eyaletidir. Borsada işlem gören Amerikan şirketlerinin %50'sinden fazlası ve Fortune 500 şirketlerinin %6'sından fazlası Delaware'de kurulmuştur. Bkz. van der Krans, s. 33.

Sanal genel kurul toplantısına, Delaware eyaletinde 1999 yılında gerçekleştirilen değişiklikle General Corporation Law, Title 8, m.211'de yer verilmiştir.

⁵⁸ Elektronik genel kurul toplantısını düzenleyen eyaletlerin bir kısmı, Delaware de dâhil olmak üzere, hem karma genel kurul toplantısına hem de sanal genel kurul toplantısına açıkça veya dolaylı hükümlerle izin vermektedir. Buna karşın Massachusetts gibi bazı eyaletler, halka açık ve halka açık olmayan şirket ayrımı yapmakta ve halka açık şirketlerin karma genel kurul toplantı düzenlemesine izin verilmeye birlikte sanal genel kurul toplantısı düzenlemesine izin verilmemektedir. Buna karşın halka kapalı şirketlerin ise hem karma hem de sanal genel kurul toplantı yapmasına izin vermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Lisa M. Fairfax, "Virtual Shareholder Meetings Reconsidered", *Seton Hall Law Review*, 40(4), 2010, s. 1375 vd.

⁵⁹ Nisan 2001'de Inforte Corporation dünyanın ilk tamamen sanal genel kurul toplantısını düzenlemiştir. Bu toplantının kayıt sayfasında katılımcılara toplantı öncesinde ve sırasında

başarısızlığın nedenleri; pay sahiplerinin katılımlarının sağlanmasında ve giderilmesinde denetimin olmaması, soruların cevaplanacağına garantisinin olmaması, pay sahiplerinin birbirleriyle iletişim kurabilecekleri bir platformun olmaması ve bilgilendirmenin iyileştirilme imkanının olmaması veya kısıtlı olması, yönetim kurulunun takdirine bağlı olarak sanal toplantı yapılmasına karar verilmesinin pay sahiplerinin arasında fikir birliği sağlanmasına olanak tanınamaması gösterilmektedir⁶⁰. Ancak Covid-19 pandemisi ile birlikte genel kurul toplantılarında sanal ortama geçiş hızlanmıştır. Yapılan bir araştırmada 2019 yılında Russel 3000 şirketlerinin 225'inin sanal genel kurul toplantısı düzenlendiği belirtilmiş ve 2020 temsilci (*Proxy*) sezonu için verilerin 1627 toplantıya sığradığı ifade edilmiştir⁶¹.

Delaware eyaletinde Şirketler Kanunu (*Delaware General Corporation Law = Corp.Law*) m. 211/a.1 kapsamında karma genel kurul toplantısının yanı sıra, fiziksel bir mekan gerekmeksizin sanal genel kurul toplantısı düzenlemek de imkân dahilindedir. Anılan hüküm uyarınca şirket tescil belgesinde veya iç tüzüğünde belirtilen şekilde ya da bu şekilde belirtilmemişse yönetim kurulu tarafından belirlenen yerde genel kurul toplantısının yapılması mümkündür. Eğer şirket tescil belgesi veya tüzük uyarınca yönetim kurulu genel kurul toplantısının yerini belirleme yetkisine sahip kılınmışsa, yönetim kurulu tamamen takdiri doğrultusunda sanal genel kurul toplantısı yapılmasına karar verebilmektedir.

Şayet yönetim kurulu takdir yetkisi çerçevesinde sanal genel kurul toplantısı düzenlemesine karar vermişse şirket; i) oy kullanabilecek kişileri doğrulamak, ii) tüm pay sahiplerine toplantıya katılmaları ve oy kullanmalarına fırsat sağlamak üzere büyük ölçüde eş zamanlı olarak okuma ve duyma fırsatı sunmak ve iii) herhangi bir pay sahibi ve temsilcinin uzaktan iletişim yoluyla oy kullanması veya başka bir işlem yapması durumunda söz konusu oy veya diğer işlemin kaydını tutmak için makul önlemler almakla yükümlü tutulmuştur (*Corp.Law* m. 211/a.2).

e-posta yoluyla soru sorma imkânı sağlanmıştır. Inforte Corporation, toplantısı esnasında tüm soruları yanıtlamış ve web sayfasında çeşitli power point sunumlar yayınlamıştır. Bu toplantıda pay sahipleri oylarını faks yoluyla göndermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. van der Krans, s. 34.

⁶⁰ Goran Koevski / Borka Tushevska Gavrilovik / Darko Spasevski, "Twenty Years After The First Virtual-Only Annual Shareholders' Meeting: Can The Virtual-Only Meeting Be A Solution During The Time Of Covid-19?", *Justinianus Primus Law Review*, 11(2), 2020, s. 2.

⁶¹ Koevski / Gavrilovik / Spasevski, s. 3.

Söz konusu hüküm kapsamında değerlendirme yapılacak olursa genel olarak, Delaware modeli, elektronik genel kurul toplantılarının her iki şeklini de kucaklayan ve şirketlerin belirli önlemler almasını gerektiren bir modeldir. Ayrıca, pay sahiplerinin uzaktan iletişim yoluyla katılıp katılmayacaklarını ve şirketin yalnızca sanal genel kurul toplantısı yapıp yapmayacağını belirleme konusunda yönetim kuruluna takdir yetkisi tanındığı görülmektedir. Doktrinde Fairfax, bu takdir yetkisiyle elektronik genel kurul toplantısına ev sahipliği yapılıp yapılmayacağına ilişkin kararın tamamen yöneticilerin elinde olmasını sağlamayı amaçlandığını belirtmektedir⁶². Dolayısıyla bir şirketin tescil belgesi veya tüzüğü, yöneticilere hissedar toplantısının yerini belirleme yetkisi veriyorsa, yöneticiler sanal genel kurul toplantısı düzenlemeyi seçme veya başka bir şekilde toplantıya uzaktan hissedar katılımına izin verme yetkisine sahiptir.

B. Almanya

26 Temmuz 2002’de yürürlüğe giren “*Oy Hakkının Kullanılması ve Payscalelerinin Daha İyi Bilgilendirilmesine Dair Şeffaflık ve Aleniyet Kanunu*” (TransPuG) ile birlikte Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu (AlmPOK) m. 188’e 4. fıkranın eklenmesiyle Alman kanun koyucunun 2002 yılında ilk kez genel kurul toplantısında görüntülü ve sesli aktarıma izin verilebileceği öngörülmüştür. Böylece pay sahiplerinin toplantıda fiziken hazır bulunmadan internet aracılığıyla müzakereleri takip etme imkânı sağlanmak istenmiştir⁶³.

30 Temmuz 2009 tarihli “*Pay Sahipliği Haklarının Yeniden Düzenlenmesine Dair Kanun*” (ARUG I) ile AlmPOK’da yapılan değişiklikler ile birlikte 11.07.2007 tarihli ve 2007/36/EC sayılı AB Hissedarlar Direktifinin Alman hukukuna aktarılması sağlanmış ve elektronik genel kurul toplantısına ilişkin yeni düzenlemeler getirilmiştir. Özellikle AlmPOK §118/1 hükmünde yapılan değişiklik ve eklemelerle; esas sözleşmede hüküm öngörülerek veya bu konuda esas sözleşmede yönetim kuruluna yetki verilerek⁶⁴ anonim

⁶² Fairfax, s. 1372.

⁶³ Jochen Hoffman, “§118 Allgemeines”, Martin Henssler (Ed.), beck-online.Grosskommentar AktG, Verlag C.H.Beck oHG, 2024, Rn. 6. TransPuG’dan önce Alman kanun koyucusu şirketler hukuku modernleşmesi için 2001 yılında “*Das Gesetz zur Namesaktie und Erleichterung der Stimmrechtsausübung*” (NaStraG) isimli kanunu çıkarmış ve bu kanunla birlikte pay sahiplerinin e-posta adreslerine genel kurula dair bildirimler yapılmaya başlanmış, internet üzerinden temsilci tayini ve oy talimatı verilebilmesi mümkün hale gelmiştir. Bkz. Yayla, s. 30; Falcıoğlu, s. 70.

⁶⁴ AlmPOK m. 179/II uyarınca esas sözleşmenin değiştirilebilmesi için, kararın alındığı tarihte temsil edilen esas sermayenin en az dörtte üçünün çoğunluğu gerekmektedir.

şirketlerde karma genel kurul toplantısının⁶⁵ düzenlenebilmesine izin verilmiş ve pay sahiplerinin oy haklarını elektronik ortamda kullanabilmelerine imkân tanınmıştır. Söz konusu yeniliğe rağmen, çalışmada belirtilen diğer ülkelerle paralel bir şekilde Almanya’da da şirketlerin elektronik genel kurul toplantısı düzenlemede isteksiz olduğu görülmektedir. Covid-19 pandemisinin başlangıcına kadar, neredeyse şirketlerin tamamının geleneksel-fiziksel toplantılar şeklinde genel kurul toplantılarını düzenlediği belirtilmektedir⁶⁶.

2009’dan beri elektronik genel kurul toplantısının düzenlenmesinin mümkün olmasına rağmen Alman şirketlerindeki isteksizliğin Covid-19 pandemisiyle birlikte terk edildiği görülmektedir. Alman kanun koyucu, 27 Mart 2020 tarihli “Covid-19 Pandemisinin Etkileriyle Mücadele Edilmesi İçin Şirketler, Kooperatifler, Dernekler, Vakıflar ve Kat Mülkiyeti Hukukuna Dair Tedbirler Hakkında Kanun” (COVMG) ile birlikte 31 Ağustos 2022 tarihine kadar sınırlı olmak üzere sanal genel kurul toplantısına izin vermiştir. Bu dönemde (2020-2021 yılları içerisinde) genel kurul toplantıları ağırlıklı olarak elektronik ortamda gerçekleştirilmiştir⁶⁷. COVMG’de pay sahiplerinin katılımının ve haklarının korunması amacıyla sanal genel kurul toplantılarında dört temel esas ön planda tutulmuştur (COVMG §1/II):

1- *Toplantının görüntülü ve sesli iletimi,*

2- *Pay sahiplerinin oy haklarını elektronik iletişim araçları sayesinde kullanabilmeleri ve vekil tayin edebilmeleri,*

3- *Pay sahiplerine elektronik iletişim araçları vasıtasıyla soru sorma hakkının tanınması ve*

4- *Pay sahiplerine itiraz etme imkânının tanınması.*

Covid-19 pandemisi döneminde sanal genel kurul toplantılarının değerini kanıtladığı anlaşılmasıyla birlikte Alman kanun koyucu, Alm.POK’da değişiklikler yapmış ve genel kurulun ana hatlarıyla düzenlendiği §118’in devamına “Sanal Genel Kurul” (*Virtuelle Hauptversammlung*) kenar başlıklı §118a düzenlemesini getirmiştir ve söz konusu değişiklik 27 Temmuz 2022

⁶⁵ Söz konusu düzenlemeyle getirilen elektronik genel kurul toplantısını, karma genel kurul toplantısı olarak nitelendirmemiz sebebi, söz konusu toplantının hala fiziksel bir mekân gerektirmesidir. Pay sahipleri, fiziken gerçekleştirilen bir genel kurul toplantısına arzu etmeleri halinde eş zamanlı olarak elektronik ortamda da katılabilmektedirler.

⁶⁶ BeckOGK/Hoffmann AktG §118, Rn.4

⁶⁷ BeckOGK/Hoffmann AktG §118, Rn. 5; Teichmann / Wicke, s. 183.

tarihinde yürürlüğe girmiştir. Alm.POK §118a düzenlemesiyle birlikte sanal genel kurul kavramı tanımlanmış ve bu tür toplantıların düzenlenebilmesi için asgari gereksinimler ortaya koyulmuştur. Anılan hükmün birinci fıkrasında esas sözleşme ile toplantının, pay sahiplerinin fiziksel olarak hazır bulunmaları gerekmeksizin yapılmasının öngörülebileceği veya yönetim kuruluna bu konuda yetki verilebileceği düzenlenmiş ve devamında sekiz bentte şu gereksinimlerin karşılanması gerektiği belirtilmiştir:

1- Toplantının tamamı görüntülü ve sesli olarak yayınlanır.

2- Pay sahipleri oy haklarını elektronik iletişim araçlarıyla, özellikle elektronik katılım veya elektronik posta (Briefwahl) yoluyla ve ayrıca vekil tayin ederek kullanabilirler.

3- Toplantıya elektronik ortamda katılan pay sahiplerine toplantıda öneride bulunma ve aday gösterme hakkı video iletişimi vasıtasıyla tanınır.

4- Pay sahiplerine §131'e göre elektronik iletişim yoluyla bilgi edinme hakkı tanınır.

5- Yönetim kurulu §131/1-1a kapsamındaki seçeneği kullanırsa, yönetim kurulu raporu veya ana içeriği toplantıdan en geç yedi gün önce pay sahiplerine sunulur.

6- Toplantıya elektronik ortamda katılan pay sahiplerine §130a/1,2,3,4'e göre mütalaada bulunma hakkı, elektronik iletişim yoluyla sunulur.

7- Toplantıya elektronik ortamda katılan pay sahiplerine §130a 5 ve 6. fıkrasına göre toplantıda konuşma hakkı, video iletişimi yoluyla sağlanır.

8- Toplantıya elektronik ortamda katılan pay sahiplerine, genel kurul kararına itiraz etme hakkı verilir.

Ayrıca belirtilmelidir ki, esas sözleşmede hüküm öngörülürken veya yönetim kuruluna sanal genel kurul toplantısı düzenlenmesine yetki verilirken, bu hüküm veya yetkinin beş yıl ile sınırlandırılması da kanunda öngörülmüştür (AlmPOK §118a/III-IV-V). Böylece sanal genel kurul toplantısı düzenlenmesiyle yetkinin kötüye kullanılmasını riski azaltılmak istenmiştir⁶⁸.

⁶⁸ Wunderlich, s. 340-341. Yeni kurulan şirketler ele alındığında, bu şirketlerde sanal genel kurul toplantısı düzenlenmesine dair esas sözleşme hükmünden veya yönetim kuruluna

Günümüzde DAX (*Deutscher Aktienindex*)’ta işlem gören anonim şirketlerin neredeyse tamamının modern elektronik iletişim araçlarını kullanma seçeneğini esas sözleşmelerine eklediği görülmektedir⁶⁹. Bu şirketlerde, elektronik genel kurul toplantısı düzenleme noktasında inisiyatif yönetim kuruluna bırakılmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, düzenlemeyi memnuniyetle karşılayanlar olduğu gibi⁷⁰; Almanya’da bu gelişmeleri teknolojik bir saman alevine benzeten, Covid-19 pandemisi ile bu alev körüklense de COVMG kapsamındaki yetkilendirmelerin pay sahibi dostu olmayan bir şekilde ele alınmasının er ya da geç geleneksel-fiziksel genel kurul toplantısına yol açacağını ifade eden yazarlar da bulunmaktadır⁷¹.

C. İsviçre

İsviçre’de 2020 şirketler hukuku revizyonu ile birlikte, anonim şirketlerde genel kurulun modernizasyonu ve esnekleştirilmesi için yasal bir dayanak oluşturulmuştur⁷². Elektronik iletişim araçlarındaki gelişim, toplantıların gerçekleştirilmesi için yeni imkânlar olarak görülmüş ve elektronik genel kurul toplantıları düzenlenmesine yönelik hükümler kaleme alınmıştır. Bu kapsamda hem karma genel kurul toplantılarının hem de sanal genel kurul toplantılarının düzenlenmesine izin verilmiştir.

İsviçre Borçlar Kanunu (İsvBK) “*Pay sahipliği haklarının kullanımı*” kenar başlıklı m. 701c hükmünde karma genel kurul toplantısı, yönetim kurulu, genel kurul toplantısına fiziki olarak katılmayan pay sahiplerinin haklarını elektronik ortamda kullanmalarını sağlayabilir, denilerek düzenlenmiştir. Dikkat edilecek olursa, bu hükümle Türk hukukundan farklı olarak esas sözleşmeye bir hüküm eklenmesi gibi yasal bir dayanağa ihtiyaç olmadan yönetim kuruluna karma genel kurul toplantısı düzenleme noktasında yetki

verilen yetkiden en başından beri haberdar olan pay sahipleri mevcut olacağından, neden beş yılda bir sanal genel kurul toplantısına ilişkin hükmün yenilenmesinin bu tür şirketlerde zorunlu olması yönünden hüküm eleştiriyeye açıktır.

⁶⁹ Dietmar Kubis, “AktG §118 Allgemeines”, Münchener Kommentar zum Aktiengesetz: AktG, Band3: §§ 118-178, Verlag C.H.Beck, 2024, Rn. 23.

⁷⁰ Carsten Kruchen / Jessica Werner, “Virtuelle Hauptversammlung Nach §118a – Zeitenwende für den Versammlungsleiter?”, *Deutsche Zeitschrift für Wirtschafts- und Insolvenzrecht*, 33(4), 2023, s. 190.

⁷¹ MüKoAktG/Kubis, AktG §118, Rn. 23.

⁷² 2020 şirketler hukuku revizyonundan önce 2007 yılında Federal Konsey birçok konuda yenilikler içeren bir tasarıyı kabul etmişti. “*Soyguna karşı halk inisiyatifi*” de dâhil olmak üzere çeşitli geçilmeler nedeniyle yeni bir taslak nihayetinde 2016 yılında sunulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stoll, s. 29-30.

verilmiştir⁷³.

“Sanal genel kurul toplantısı” başlıklı İsvBK m. 701d/I’de ise genel kurul toplantısının, esas sözleşmede öngörülmesi⁷⁴ ve yönetim kurulunun toplantı çağrısında bağımsız temsilci (*unabhängiger Stimmrechtsvertreter*) belirlemesi halinde, toplantı mekânı olmaksızın elektronik ortamda yapılabileceği düzenlenmiştir. Anılan hükmün ikinci fıkrasında ise, borsaya kote olmayan şirketlerde esas sözleşme ile bağımsız temsilci atanmasından feragat edilebileceği öngörülmüştür⁷⁵.

İsviçre kanun koyucusu karma genel kurul toplantısı ve sanal genel kurul toplantısına ilişkin söz konusu hükümlerden sonra ayrıca elektronik araçların kullanımına dair gereksinimleri İsvBK m. 701e’de düzenlenmiştir. Anılan hükümde yönetim kurulunun elektronik araçların kullanımını düzenleyeceği belirtildikten sonra şu hususları sağlaması kendisinden istenmiştir:

- 1- Katılımcıların kimliğinin tespiti,
- 2- Genel kuruldaki oyların doğrudan aktarılması,
- 3- Her katılımcının öneride bulunabilmesi ve müzakerelere katılabilmesi,
- 4- Oylama sonucunun tahrif edilmemesi.

Söz konusu hususların temini ile birlikte genel kurul toplantısının hem düzgün bir şekilde yürütülmesinin sağlanması amaçlanmış, hem de doğrudan görüş alışverişini ve karar almayı kolaylaştırmak amaçlanmıştır⁷⁶. Buna karşın İsviçre Borçlar Kanunu’nun elektronik genel kurul toplantısı için herhangi bir

⁷³ İsviçre hukukunda karma genel kurul toplantısı düzenlenmesinin ilk temel adımı, bu yönde bir karar alınmasıdır. Bu amaçla, maliyetler, pay sahiplerine beklenen katkısı, belirli eylemleri erteleme veya yetiştirme ihtiyacı ve yönetim kurulu için sorumluluk riski açısından beklenmedik sorunların sonuçları gibi bu toplantı türünün avantajlarının ve dezavantajlarının tartışılması gerekir. Mesela, pay sahibi sayısı geniş bir şirkette çok az sayıda pay sahibinin elektronik iletişim araçlarıyla genel kurula katılması, karma genel kurul toplantısı için harcanacak olan ek maliyetleri haklı çıkarmayacaktır. Bu yönde bkz Watter / Schweighofer, s. 283.

⁷⁴ Sanal genel kurul toplantısı için gerekli olan esas sözleşme değişikliği, İsvBK m. 703/I uyarınca toplantıda temsil edilen oyların çoğunluğu ile gerçekleştirilebilir. Bkz. von der Crone, s. 491; Ballmer /Fischer, s. 180.

⁷⁵ Bu değişiklik, “önemli karar” kapsamına gireceğinden nitelikli çoğunlukla (İsvBK m. 704/I) kabul edilmesi gerekir. von der Crone, s. 491.

⁷⁶ Roland Müller / Felix Horber, “Neues Aktienrecht: Verwendung elektronischer Mitter in der Generalversammlung”, *Schweizerische Juristen-Zeitung*, 119, 2023, s. 46.

özel teknik gereksinimden bahsetmediği görülmektedir. Doktrinde yönetim kurulunun teknik gereksinimleri, uygulamayı seçmekte serbest bırakıldığı belirtilmekte ve teknolojik gelişmeleri takip ederek, yeni teknolojiler imkânlar ortaya çıktıkça ve uygulamada kendini kanıtladıkça elektronik araçların kullanımında ayarlamalar yapması gerektiği ifade edilmektedir⁷⁷.

Son olarak İsviçre kanun koyucusunun elektronik genel kurul toplantılarında yaşanabilecek teknik sorunları m. 701f hükmünde düzenleyerek konuyu tamamladığı görülmektedir. Anılan hükmün birinci fıkrasına göre toplantı esnasında, toplantının düzgün bir şekilde yapılamamasına neden olan teknik sorunlar ortaya çıkarsa toplantının tekrarlanması gerekmektedir. İkinci fıkrada ise teknik sorunlar ortaya çıkana kadar genel kurul tarafından alınan kararların geçerliliğini koruyacağı belirtilmiştir.

VI. ELEKTRONİK GENEL KURUL TOPLANTISINDA TEKNİK SORUNLAR

Günümüzde elektronik iletişim araçları genel kurul toplantılarının yapılması noktasında elverişli ve sağlam olduğunu kanıtlamış olsa da teknik sorunların yaşanması her zaman ihtimal dâhilindedir. Bu sorunları, elektronik genel kurul toplantısı esnasında anonim şirket yaşayabileceği gibi, münferit pay sahipleri de yaşayabilir. Sistemsel sorunlar veya yetkisiz kimselerin bilişim sistemlerine ve ağlarına erişim sağlayarak genel kurul toplantısına katılması ve oy kullanması söz konusu olabileceği gibi, haksız olarak pay sahiplerinin genel kurul toplantısına katılması ve oy kullanması da engellenebilir. Hatta yönetim kurulu tarafından gündem maddelerinin müzakereleri esnasında bilinçli bir şekilde pay sahiplerinin konuşmaları esnasında iletişim araçlarında ve sistemde arızalar tetiklenebilir. Yaşanabilecek teknik sorunları çeşitlendirmek mümkündür. Burada teknik sorunların yaşanması halinde elektronik genel kurulun akıbetinin ne olacağının değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Maalesef, TTK'da elektronik genel kurul toplantısında teknik sorunlarla karşılaşılması durumunda nasıl bir rota izleneceğine dair herhangi bir hüküm sevk edilmemiştir. Ancak GK-Bakanlık Temsilcisi Yön. m. 28/VI hükmünde elektronik genel kurul toplantısı için mevzuatta yer alan şartların sağlanmadığının tespit edilmesi durumunda Bakanlık temsilcisinin görüşünü alınmak kaydıyla toplantı başkanlığı⁷⁸ tarafından genel kurulun

⁷⁷ Müller / Horber, s. 46.

⁷⁸ Orbay Ortaç, "toplantı başkanlığı" ifadesiyle kastedilenin "toplantı başkanı" olduğunu ve

ertelenebileceğine ilişkin bir hüküm bulunmaktadır. Söz konusu hüküm, öncelikle teknik gereksinimlerin toplantı öncesi ve sırasında sistemin denetimine yardımcı olur niteliktedir ve teknik bir sorun çıkması halinde toplantının ertelenmesine imkân tanımaktadır⁷⁹. Gündemin değiştirilmemesi kaydıyla herhangi bir nedenle toplantının ertelenmesi halinde yapılacak toplantı, hukuken önceki toplantının devamı sayılacaktır (GK-Bakanlık Temsilcisi Yön. m. 21/II, c.2). Yönetmelik hükmünde yer alan düzenlemelere rağmen, teknik sorun kavramına dair sınırların çizilmesi ve münferiden bu soruna karşı bir düzenlemenin getirilmesi, her ne kadar yeni toplantı ertelenen toplantının devamı niteliğinde olsa da teknik sorun çıkmadan önce toplantıda alınan kararların akibetinin açıkça öngörülmesi, gündem değişmeyecekse gereksiz yere tekrar çağrı prosedürüne ve süresine uyulup uyulmayacağına açıklanması gibi hususların ayrıca TTK'da düzenlenmesinin hukukumuzda katkı sağlar nitelikte olacağı kanaatindeyiz⁸⁰.

Konunun İsviçre Hukuku'nda "*Teknik Sorunlar*" kenar başlıklı İsvBK m.701f hükmünde ayrıca bir maddede düzenlendiği görülmektedir. Söz konusu hükmün birinci fıkrası, genel kurul toplantısı esnasında toplantının usulüne uygun yapılmasına engel olan teknik sorunlar ortaya çıkarsa, genel kurul toplantısının tekrarlanması gerektiğini öngörmektedir. Anılan hükmün ikinci fıkrası ise, teknik sorunlar ortaya çıkmadan önce genel kurul tarafından alınan kararların geçerliliğini koruyacağını düzenlemektedir. Hükmün gerekçesinde öncelikle teknik sorun kavramı ile kastedilenin münferit pay sahiplerinin kendi donanım ve yazılımı ile ilgili sorunlar olmadığı belirtilmiştir. Hatta pay sahiplerinin elektronik genel kurul toplantısına katılımını sağladığı telekomünikasyon şirketleri ile yaşadığı sorunların da bu hüküm kapsamında teknik bir sorun olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir. Ancak büyük bir telekomünikasyon şirketinin yaygın bir sorunu varsa ve pay sahiplerinin önemli bir kısmının bu şirketin hizmetini kullanması durumu söz konusu ise yönetim kurulunun bu meseleye kayıtsız kalmaması beklenmiş ve gerekirse toplantıya bir süre ara verilmesi veya daha sonraki bir tarihe ertelenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Gerekçede ayrıca teknik sorunların oylama veya seçim sonucunu etkilemeyecek ölçüde olmasının, yönetim kurulunu oylamayı

toplantının mevzuatta yer alan şartlara uygunluğun başkan tarafından tespitinin yapılacağını belirtmektedir. Orbay Ortaç, s. 167-168.

⁷⁹ Orbay Ortaç, s. 168-169; Falcıoğlu, s.168-169.

⁸⁰ Toplantının devamını etkileyecek tarzda teknik arızanın yaşanmasına dair TTK'daki eksikliğin İsviçre Borçlar Kanunu Tasarısı'nın m. 701d hükmüyle doldurulması yönünde bkz. Pulaslı, Elektronik Genel Kurul, s. 74.

ve seçimi tekrarlama yükümlülüğünden muaf tutmayacağı⁸¹ belirtilmiştir⁸².

İsvBK m. 701f hükmü gerekçesiyle birlikte değerlendirildiğinde öncelikle söz konusu hüküm kapsamında teknik sorun ile kastedilenin anonim şirket tarafından elektronik genel kurul toplantısı için sağlanan teknik altyapı düzeyindeki sorunların olduğu anlaşılmaktadır. Aksi bir düşünce, elektronik genel kurul toplantısı gerçekleştirilmesini özellikle pay sahibi sayısı arttıkça imkânsız kılabilirdi. Ayrıca anılan hüküm düzenleyici bir tedbir olarak kaleme alınmış ve genel kurul toplantısının usulüne uygun olarak devam ettirilemediği ve bu nedenle toplantının zamanından önce sonlandırılmasını ve tekrarlanması gerektiren sorunları kapsayacak şekilde sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla her teknik sorun elektronik genel kurul toplantısının ertelenmesine neden olmayacaktır. Bu yönleriyle değerlendirildiğinde benzer bir hükmün TTK'da da kaleme alınmasının hukukumuza faydalı olacağı kanaatindeyiz. Ancak belirtmek gerekir ki, İsvBK m. 701f hükmünde ertelenen toplantının tekrarının hangi süre içinde ve hangi usullerle yapılacağına dair bir açıklık yoktur. Gerekçede, İsvBK. 700/I'de öngörülen çağrı süresine uyulmaksızın, genel kurul toplantısı için pay sahiplerinin çoğunluğunun en başından itibaren katılımını engellemeyecek yeni bir tarih belirlenmesinin yeterli olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca ertelenen toplantıdaki gündem listesinde değişiklik olursa, yeni bir çağrı söz konusu olduğundan toplantıya çağrıya dair kanuni ve esas sözleşmedeki hükümlere yeniden tam olarak riayet edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun nedeni olarak da aksi halde teknik sorunların ardından gündeme yeni maddeler ekleyerek toplantıya çağrıya ilişkin hükümlerin etrafından dolaşmanın mümkün olacağı aktarılmıştır⁸³. İsviçre doktrininde de meselenin gerekçeyle benzer şekilde değerlendirildiği müşahade edilmektedir⁸⁴.

⁸¹ Tanner, gerekçedeki bu ifadenin nedeni olarak, pay sahiplerinin resmi oylama prosedürünün düzgün bir şekilde yürütülmesinde ve pay sahiplerinin görüşlerini oluşturabilmeleri ve görüş alışverişinde bulunabilmelerini sağlanması noktasında vazgeçilmez bir hakka sahip olmalarını göstermektedir. Bkz. Tanner, s. 604

⁸² Botschaft zur Änderung des Obligationenrechts (Aktienrecht) vom 23. November 2016, BBI 2017, 2.2.27, m. 701f, s. 560.

⁸³ Botschaft zur Änderung des Obligationenrechts (Aktienrecht) vom 23. November 2016, BBI 2017, 2.2.27, m. 701f, s. 560.

⁸⁴ von der Crone, gündemin aynı kalması halinde İsvBK m. 700/I'de öngörülen 20 günlük süreye uyulmaksızın genel kurul toplantısının tekrarına veya devamına pay sahiplerinin çağrılabilirliğini belirtmekte ve yeni tarihin belirlenmesinde pay sahiplerinin çoğunluğunun toplantıya katılmaktan mahrum olmayacağı şekilde belirlenmesinin yeterli olacağını ifade etmektedir. Bkz. von der Crone, s. 489. Böckli ise, halihazırda geçerli bir şekilde kabul

Son olarak teknik sorunların yaşanmasından sonra elektronik genel kurul toplantısında alınan genel kurul kararının hükümsüzlüğü açısından İsvBK. m.701f’de herhangi bir ifadeye yer vermediği görülmektedir. Dolayısıyla yaşanabilecek teknik sorunlar ve bu sorunlar nedeniyle pay sahipliği haklarının ihlalleri, usulsüzlük halleri genel kurallara tabi olacaktır⁸⁵.

SONUÇ

2000’li yılların başından beri dünya genelinde çoğu ülkede genel kurul toplantılarının fiziksel toplantıların yanı sıra elektronik ortamda yapılmasına olanak tanıyan düzenlemelere yer verilmiştir. Türk kanun koyucusu da zamanın ruhunu doğru bir şekilde anlamış ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu m. 1527 hükmü ile birlikte ticaret şirketlerinin genel kurul toplantılarında dijital çağa geçmesini sağlamıştır.

Elektronik genel kurul toplantısına izin verilmesiyle özellikle pay sahiplerine toplantıya katılım noktasında daha iyi bir fırsat sunularak güç boşluğu olarak nitelendirilen yönetsel sorunun çözülmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda elektronik ortamda toplantıya katılacak pay sahiplerinin, toplantıya katılmak için zaman ve para harcamayacak olması, toplantıya katılım oranını yükselteceğinden alınan kararların meşruiyetini de arttırmaktadır. Ayrıca elektronik genel kurul toplantısı hem pay sahipleri hem şirket açısından genel kurul toplantısı ile ilgili masrafları azaltması, şirketin imajında iyileştirme yapması, yabancı yatırımcıları çekme noktasında fayda sağlama ihtimalinin olması gibi uygulayıcılara çeşitli avantajlar sunmaktadır. Buna rağmen gerek ülkemizde gerek diğer ülkelerde uygulayıcıların elektronik genel kurul toplantısına Covid-19 pandemisine kadar çekingen davrandıkları görülmektedir. Bu durumun nedenleri olarak pay sahiplerinin sorularının cevaplanacağına garantisinin olmaması, fiziken bir araya gelmeyen pay sahiplerinin birbirleriyle iletişimin fiilen sınırlandırılmış olması, yöneticilerin bilhassa eleştirildikleri zaman sistemdeki teknik arızaların kasten arttırılması, siber saldırı endişeleri gibi sebepler gösterilebilir. Ancak Covid-19

edilmiş olan kararlar tekrarlanmadığından, ertelenen toplantının devam niteliğinde bir toplantı olduğunu belirtmekte ve 20 günlük süreye uyulmaksızın gündemi değiştirmeden devam etmenin mümkün olduğunu, yeni tarih için pay sahipleri çoğunluğunun katılımının sağlanacağı şekilde belirlenmesinin yeterli olduğunu savunmaktadır. Böckli, N. 116 s. 1063.

⁸⁵ Ballmer / Fischer, İsviçre kanun koyucusunun, İsvBK m. 701f düzenlemesini bir iptal edilebilirlik veya butlan sebebi olarak ele almış olsaydı İsvBK m. 706b’de bir unsur olarak eklemesinin daha kolay olacağını, teknik sorunların bulunduğu bir toplantıda alınan genel kurul kararlarının hükümsüzlüğünü genel kurallara bırakıldığını ifade etmektedir. Ballmer / Fischer, s. 187.

pandemisinde sosyal izolasyonun sürecinde önyargıların aşıldığı ve pay sahibi sayısının yüksek olduğu şirketlerde elektronik genel kurul toplantılarına rağbetin arttığı gözlemlenmiştir.

Genel kurul toplantılarının elektronik iletişim araçları vasıtasıyla düzenlenmesindeki çeşitli ihtimaller ve bu ihtimalleri izah etmeye yönelik kavramlar arasındaki sınırların oturmamış olması, terminolojik problemlerle karşılaşılmasına neden olmakla birlikte çalışma kapsamında elektronik genel kurul toplantıları, sanal ve karma genel kurul toplantısı olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir. İki toplantı türü arasında yapılan ayırmada, pay sahiplerine genel kurul toplantısına fiziken katılma imkânı sunulup sunulmaması noktasında sınır çizilmiştir. Sanal genel kurul toplantısı tamamen elektronik ortamda gerçekleşirken; karma genel kurul toplantısı, belirli bir yerde yapılan genel kurul toplantısında fiziki olarak hazır bulunmayan pay sahiplerinin elektronik ortamda katılabilmeleri mümkündür.

Hukukumuzda TTK m. 1527 hükmü incelendiğinde kanun koyucunun iradesinin genel kurul toplantısında elektronik iletişim araçlarının kullanılmasının yanı sıra fiziki genel kurul toplantısının da muhafaza edilmek istendiği ve karma genel kurul toplantısına izin verildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, ikincil düzenlemelerle de desteklenmektedir. Ancak sanal genel kurul toplantısının yapılmasının mevcut düzenlemelerle mümkün olmadığı; sanal genel kurul toplantılarının düzenlenebilmesi için karma genel kurul toplantılarından daha katı gereksinimler ve azami süre sınırlaması öngörülerek ayrıca bir düzenleme yapılmasının hukukumuzda katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu §118a hükmü yol gösterici olabilir.

Çalışma kapsamında Delaware eyaleti, İsviçre ve Almanya'daki elektronik genel kurul toplantılarına ilişkin düzenlemeler incelenmiştir. Bu ülkelerde elektronik genel kurul toplantılarının her iki türüne de izin verildiği, katılımcıların kimliklerinin tespiti, toplantının görüntü ve sesli iletimi, tüm pay sahiplerine toplantıya katılmaları, öneride bulunması ve müzakerelere katılması, oy kullanmalarında eş zamanlı bir şekilde eşit fırsat sağlanması, oylama sonuçlarının tahrif edilememesi gibi belirli esasların ön planda tutulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca şirket esas sözleşmesine hüküm konulması veya yönetim kuruluna yetki verilmesiyle birlikte hangi tür bir toplantının düzenleneceğine dair takdir yetkisinin yönetim kuruluna bırakıldığı görülmektedir.

Son olarak elektronik genel kurul toplantısında teknik sorunların yaşanması durumunda benimsenebilecek çözümler olarak İsviçre Borçlar Kanunu m. 701f düzenlemesi ele alınmıştır. Toplantının tekrarlanmasına imkân tanıyan ve teknik sorunların yaşanmasından önceki kararların geçerli olduğunu belirten hükme benzer bir düzenlemenin hukukumuza da aktarılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

<<https://egk.mkk.com.tr/egkweb/assets/home/content/EGK-PAY-SAHİPLERİ.pdf>> Erişim Tarihi 04 Haziran 2024.

<<https://egk.mkk.com.tr/egkweb/Sozluk.jsp>> Erişim Tarihi 15 Nisan 2024.

<<https://iticaret.ticaret.gov.tr/haberler/sirketlerin-genel-kurul-toplantilarina-iliskin-aciklama>> Erişim Tarihi 15 Nisan 2024.

<<https://www.mazars.de/themen/board-briefing-portal/regulierung-recht/virtuelle-hauptversammlung-sorgt-fuer-diskussionen>> Erişim Tarihi 17 Nisan 2024.

<<https://www.mkk.com.tr/kurumsal-yonetim-hizmetleri/e-gks-elektronik-genel-kurul-sistemi>> Erişim Tarihi 14 Nisan 2024.

<<https://ticaret.gov.tr/data/6214a18c13b876b4f0182f30/Elektronik%20Genel%20Kurul%20Verileri.pdf>> Erişim Tarihi 14 Nisan 2024.

Arı Z, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Elektronik Ortama İlişkin Hükümü (Tasarı, m. 1527), *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(3-4), s. 177-199.

Ay Kaplan Ü, “Alman Hukukuna Göre Anonim Şirketlerde Sanal Genel Kurul ve Sanal Genel Kurulun Türk Hukukunda Uygulanabilirliği”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 39(2), 2023, s. 409-448.

Bahtiyar M, “6102 Sayılı TTK. ve İkincil Düzenlemelere Göre Anonim Şirketlerin Genel Kurullarında Uygulanacak Elektronik Genel Kurul Sistemi -I”, *Türk Ticaret Kanunu’na İlişkin İkincil Mevzuatın Değerlendirilmesi Sempozyumu*, 2013, s. 113-132.

Bahtiyar M / Hamamcıoğlu E, *Yeni TTK’ya Göre Anonim Ortaklık Genel Kurul Toplantıları*, 1. Bası, Beta Yayınevi, 2014.

Ballmer D./ Fischer J, “Die Hybride und Virtuelle Generalversammlung”, *Gesellschafts und Kapitalmarktrect*, 02, 2023, s. 172-189.

Bilge M. E, “Pay Sahiplerinin Anonim Ortaklık Genel Kurullarına İnternet Aracılığıyla Katılımı”, *Bilgi Toplumunda Ünal Tekinalp’e Armağan*, C.1, s. 219-235.

Boros E, “Virtual Shareholder Meetings”, *Duke Law & Tech Review*, 1, 2004-

2005, s. 1-9.

Böckli P, *Schweizer Aktienrecht*, 5. Auflage, Schulthess Jurststscge Medien AG, 2022.

Bulut A, *Anonim Şirket Elektronik Genel Kurul Uygulamasında Pay Sahiplerinin Bilgi Alma Hakkı*, 1. Bası, Adalet Yayınevi, 2014.

Cengil M. F / Korkut Ö, “Dijital Çağda Genel Kurul (Anonim Şirket Genel Kurul Toplantılarına İlişkin İsviçre Borçlar Kanunu Değişikliği Hakkında Değerlendirmeler)”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(3), 2022, s. 275-324.

Dal S, “Halka Açık Anonim Ortaklıkların Genel Kurullarında Oluşan “Güç Boşluğu” Sorunu ve Elektronik Genel Kurullar”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 2008, s. 167-198.

Fairfax, L. M, “Virtual Shareholder Meetings Reconsidered”, *Seton Hall Law Review*, 40(4), 2010, s. 1367-1432.

Falcioğlu, M. Ö, *6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat Kapsamında Anonim Şirketlerde Elektronik Genel Kurul*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2016.

Hoffman J, “§118 Allgemeines”, Martin Henssler (Ed.), *beck-online. Grosskommentar AktG*, Verlag C.H.Beck oHG, 2024.

İlbasmış Hızlısoy Ö, *Halka Açık Anonim Şirket Genel Kurulunun Toplanma ve Karar Alma Esasları ile Bu Esaslara Aykırılığın Hukuki Akıbeti*, 1. Bası, Adalet Yayınevi, 2024.

Karadeniz S, “Anonim Şirketlerde Elektronik Genel Kurul”, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(13), 2022, s. 491-520.

Karasu R, *Anonim Şirketlerde Emredici Hükümler İlkesi*, 2. Bası, Yetkin Yayınları, 2015.

Kaya M. İ, “Anonim Ortaklıkların Genel Kurul Toplantılarının İnternet Aracılığıyla Yapılması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52 (4), 2003, s. 211-228.

Kayıhan Ş, “Anonim Ortaklıklarda Genel Kurul ve İnternet”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 22(1), 2003, s. 607-634.

- Kendigelen A, *Yeni Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler*, 1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, 2011.
- Keser Berber L, “Dijital Şirket’e Geçmek İçin Sekiz Yasal Gerekçe”, *Regesta Ticaret Hukuku Dergisi*, 1, 2011, s. 59-64.
- Keser Berber L / Yayla Ü, “Elektronik Genel Kurullar Türkiye Uygulaması”, *Regesta Ticaret Hukuku Dergisi*, 2(3), 2012, s. 13-48.
- Koevski G / Tushevska Gavrilovik B / Spasevski D, “Twenty Years After The First Virtual-Only Annual Schareholders’ Meeting: Can The Virtual-Only Meeting Be A Solution During The Time Of Covid-19?”, *Iustinianus Primus Law Review*, 11(2), 2020, s. 1-10.
- Kruchen C / Werner J, “Virtuelle Hauptversammlung Nach §118a – Zeitenwende für den Versammlungsleiter?”, *Deutsche Zeitschrift für Wirtschafts- und Insolvenzrecht*, 33(4), 2023, s. 175-190.
- Kubis D, “AktG §118 Allgemeines”, *Münschener Kommentar zum Aktiengesetz: AktG, Band3: §§ 118-178*, Verlag C.H.Beck, 2024.
- Müller R / Horber F, “Neues Aktienrecht: Verwendung elektronischer Mitter in der Generalversammlung”, *Schweizerische Juristen-Zeitung*, 119, 2023, s. 43-56.
- Orbay Ortaç N, *Anonim Şirket Genel Kurul Toplantı Başkanı*, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2023.
- Orbay Ortaç N / Al Kılıç Ş, “Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin ve Murahhasların Genel Kurula Katılması”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 4(2), 2018, s. 211-238.
- Özer I, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Anonim Şirket Genel Kuruluna Elektronik Ortamda Katılım”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 25(4), 2009, s. 621-662.
- Özkan, A. F, “Pandemi Dönemlerinde Limited Şirket Genel Kurul Toplantıları: Almanya ve Türkiye Bakımından Bir İnceleme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(1), 2022, s. 3-34.
- Paschos N, “AktG § 118a Virtuelle Hauptversammlung”, Martin Henssler (Ed.), *beck-online.Grosskommentar AktG*, Verlag C.H.Beck oHG, 2024.

- Poroy R / Tekinalp Ü / Çamoğlu E, *Ortaklıklar Hukuku I*, 14. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2019.
- Pulaşlı H, “Elektronik Ortamda Anonim Şirket Genel Kurullarına İlişkin Düzenlemelerin Evrimi ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunundaki Durum”, *Çevrimiçi*, <<http://arslanlibilimarsivi.com/sites/default/files/makale/HasanPulasli-internetOrtamindaGenelKurul.pdf>> Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024, s. 1-76, (Pulaşlı, Elektronik Genel Kurul).
- Pulaşlı H, *Şirketler Hukuku Şerhi Cilt II*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, 2018 (Pulaşlı, Şerh II).
- Stoll J. P, “Das neue schweizerische Recht der virtuellen Generalversammlung im Lichte anderer Rechtsordnungen”, *Zeitschrift für juristische Weiterbildung und Praxis*, recht 1, 2021, s. 28-39.
- Tanner B, “Moderne Formen der Generalversammlung im revidierten Aktienrecht 2020”, *Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht*, 5, 2021, s. 589-604.
- Teichmann C / Wicke H, “Zunkungsmodell Hybride Hauptvermmmlung”, *Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht*, 50(2), 2021, s.173-200.
- Turgut M, *Borsaya Kote Anonim Ortaklıklarda Elektronik Genel Kurul*, 1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, 2015.
- van der Krans A, “The Virtual Schareholders Meetings: How to make it work?”, *Journal of International Commercial Law and Technology*, 2(1), 2007, s. 32-37.
- von der Crone H. C, *Aktienrecht*, 2. Auflage, Stämpfli Verlag, 2020.
- Watter R / Schweighofer F, “Die Durchführung einer hybriden Generealversammlung in der Praxis”, *Gesellschafts und Kapitalmarktrecht*, 3, 2023, s. 281-291.
- Wunderlich S. M, *Die Digitalisierung der Hauptversammlung*, 1. Bası, Nomos Verlag, 2022.
- Yayla Ü, *Anonim Ortaklık Genel Kurulları / Elektronik Genel Kurullar*, 1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, 2013.